

Az Északi Áramlat Bermuda háromszöge

Jelige: UGR333

Lezárás dátuma: 2023.01.10.

Tartalom

1. Bevezetés	3
2. Az orosz és ukrán gázfüggőség háttéréről – visszatekintés a közelmúltba	4
2.1 Oroszország és Németország gazdasági kapcsolatának előzményei	5
2.2 Ukrajna gáztranzitőr szerepének a csökkenésének okai	7
2.3 Az Ukrajna és Oroszország között zajló gázvita	9
2.4 Németország és Oroszország gazdasági megállapodása az Északi Áramlat 1 kapcsán	10
2.5 Az Oroszország és Ukrajna közötti megegyezés a gázvita rendezésére	10
2.6 Az ukrán politikai vezetés elképzelése	11
2.7 Az Oroszország gázdiverzifikálási stratégiája	11
2.8 Az ukrán gázvezetékek tulajdonlására tett orosz lépések	12
2.9 Az Ukrajna és Oroszország között zajló második gázvita	12
2.10 A „Gázkirálynő” döntései és az IMF hitelek	13
2.11 Ukrajna a csőd szélére sodródik	14
2.12 Jaltai találkozó és a 10 éves gázszerződés megkötése Oroszország és Ukrajna között	15
2.13 Harkovi paktum	16
2.14 Az Oroszország új gazdasági elképzelései a jövőre nézve	16
2.15 Vlagyimir Putyin közbenjárása az ukrán belpolitikai viszonyok rendezésére	17
2.16 Ukrajna bírósághoz fordul	17
3. Az Északi Áramlat 1 (Nord Stream 1) megalakulásának körülményei	19
3.1 Nord Stream cégalapítása és az Északi Áramlat 1-hez biztosított gázmező	19
3.2 Gazdasági övezeteket és felségvizeket érintő Északi Áramlat 1 gázvezeték nyomvonala	21
3.3 Az Európai Unió és Oroszország által elképzelt tervek és vezetékhálózatok	21
4. Északi Áramlat 2 (Nord Stream 2) megépülésének körülményei	25
4.1 A vezetékhálózat finanszírozása és a tervezett nyomvonala	26
4.2 Az Északi áramlat 2 kapcsán kialakult megosztott vélemények és politikai viták	27
4.3 Az Európai Unió véleménye az Északi Áramlat 2 létjogosultságáról	28
4.4 Az új orosz-ukrán gáztranzit szerződés	30
4.5 Az Amerikai Egyesült Államok szerepvállalása az Északi Áramlat 2 projektben	32
4.6 Németországi reakciók az Amerikai Egyesült Államok közbelépésére	33
4.7 Északi Áramlat 2 felfüggesztésének körülményei	35
4.8 Az Európai Unió szankciós csomagjai Oroszországgal szemben	36
5. Konklúzió	37
6. Irodalomjegyzék	40
7. Ábragyűjtemény	45
8. Melléklet	46

1. Bevezetés

Európa számára az energiafüggőség, az orosz földgáz irányába való kitettség több évtizedes múltra tekint vissza. Azonban az elmúlt években, ezen kérdés jelentősége nemhogy csökkent volna, hanem tovább eszkalálódott – legyenek ezen kihívások akár politikai, akár gazdasági jellegűek. Mindemellett a téma nem is lehetne manapság aktuálisabb, hiszen látjuk, milyen folyamatok indultak meg világszerte 2022 februárja óta az orosz-ukrán konfliktus elmélyülése kapcsán.

Témaválasztásomat az a tény indokolta, hogy az energiaellátás biztonsága globális kihívást jelent, amelynek stabilitása mindig is kérdéses volt, Európa földgáz iránti függősége pedig jelenleg is kiszolgáltatott az orosz dominanciának. Az Európai Unió energetikai diverzifikációja nem volt kellően kielégítő mértékű az elmúlt évtizedekben, így az integráció bővítésének eredményeképpen az olcsó orosz földgáz iránti kereslet még jelentősebb lett. A kiemelt mértékű gázfelhasználás különösen igaz Németországra, mivel az orosz földgáz importja itt a legnagyobb az EU tagállamok között. Ez a tény is az orosz energiahordozóktól való függőséget bizonyítja, mely az Északi Áramlat 1-2 gázvezeték megépülésében realizálódott.

A dolgozat terjedelmére való tekintettel, Európa gázellátásának vizsgálatakor főként Németországot és az Északi Áramlat 1-2 gázvezeték megépítésének létjogosultságát és annak körülményeit tanulmányozom. A téma megértéshez azonban megítélésem szerint elengedhetetlen a háromoldalú (orosz-ukrán-német) vizsgálat, mely során Németországot és Ukrajnát együttesen kell elemezni, mivel egyik ország sem különíthető el a másiktól - a közös pont pedig Oroszország. A dolgozatom felépítését időrendi linearitás jellemzi. A kutatásom módszertanának alapjait releváns nemzetközi és hazai szakirodalmak feldolgozása, az EUROSTAT adatainak elemzése, illetve Sz. Bíró Zoltánnal¹ készített mélyinterjú biztosította.

Dolgozatom témájának vizsgálata során a következő kutatói kérdéseket tettem fel:

- Meddig tartott az Oroszország és Ukrajna között kialakult interdependencia, és miért válik a földgáz politikai kérdéssé Oroszország számára, miközben állandó célként jelenik meg Ukrajna marginalizálása?
- Németország gazdasági partnersége Oroszországgal miért erősödik meg a 2006/2009-es gázválságok során? Az Északi Áramlat 1 gázvezeték miért válik stratégia jelentőségűvé Moszkva számára?

¹ Sz. Bíró Zoltán: Történész, a Corvinus Egyetem mesteroktatója, a Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék tanára, Oroszország és a Posztszovjet térség kutatója. A mélyinterjúra 2022. augusztus 16.-án került sor, mely során Sz. Bíró Zoltán engedélyezte az elhangzottak felhasználását a dolgozatom megírásának céljából.

- Oroszország energetikai tervei miként hatnak az Európai Unió gázdiverzifikációs elképzeléseire?
- Milyen okok indokolták az Északi Áramlat 2 létrejöttét, mely során az Európai Unió megváltoztatta korábbi véleményét, és hogyan kapcsolódik mindehhez az Egyesült Államok?
- Milyen tényezők együttese eredményezte az Északi Áramlat 2 felfüggesztését?

A dolgozatom kutatásának ideje alatt Európában ismételtén kialakult egy energiaválság, amelynek lehetséges következményeit még ma sem láthatjuk pontosan. A jelenlegi helyzetet észlelve Európa, és gyakorlatilag az egész világ új, alternatív megoldást próbál keresni az energiaválság megoldására – az orosz gáztól való függetlenedésre. A folyamatok dolgozatom megírásával egyidőben is zajlanak, így a kutatásomat a témában 2022 szeptember 15. napjával zárom. A dolgozatom címét és témáját tekintve megegyezik, a 2022. november 11-én leadott szakdolgozatommal, bár tartalomban és terjedelemben is tartalmaz különbségeket.

2. Az orosz és ukrán gázfüggőség háttéréről – visszatekintés a közelmúltba

Az 1990-es években a „kék fűtőanyag” könnyen elérhető volt, és olcsónak számított az energetikai piacon. Erőteljes elterjedése és felhasználása az öreg kontinensen a korábbi szovjet időszakban kezdődött meg igazán. A földgáz felhasználásának, felhalmozásának és a gáztranzit szerepnek Ukrajna lett a központja, amihez kiépült a megfelelő ipar.² Az országot behálózó gázvezetékek befogadó kapacitása 287,7 milliárd köbméter, míg a transzportáló mennyiség főként Nyugat- és Közép-Európa irányába 142,5 milliárd köbméter szállítására képes.³ Az ukrán gázrendszer abszolút műszaki paramétereit tekintve, a teljes kimenő mennyiség 178 milliárd köbméter éves kapacitást tett ki.⁴ Az ukrán gázipar fejlesztéseinek és tározóinak (12 darab összesen 31 milliárd köbméter gáz tárolásra képes) köszönhetően, a Szovjetunió számára kiemelt stratégiai partner lett Ukrajna. A Szovjetunió az európai kereslet kiszolgálására a földgáz 100%-át még Ukrainán keresztül szállította. Az egymásra utaltság és a közös érdek mindkét ország számára kiemelt volt, hiszen az exportált gáz jelentős mennyisége 1997-ig még Ukrainán keresztül tudott eljutni Európába, így a gazdasági kapcsolatot elemezve kimutatható

² Fedinec Csilla Kijevi Csirke - (Geo)politika a mai Ukrainában. 2019 MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kalligram Kiadó, Budapest 118-119.p.

³ Weiner Csaba (2010 április) Az orosz gázipar helyzete a világ gazdaságban és hatása a nemzetközi együttműködésre-Doktori értekezés- Széchenyi István Egyetem Regionális-és Gazdaságtudományi Doktori Iskola. https://rgdi.sze.hu/files/Ertekezesek,%20tezisek/Weiner%20Csaba_Doktori%20ertekezes eredeti.pdf Letöltés ideje: 2022.09.03. 127.old.

⁴ Sz. Bíró Zoltánnal készített mélyinterjú (2022.08.16.)

az interdependencia.⁵ A Jamal gázvezeték rendszer kiépülésével 1997-re a korábbi export mennyiségek változtak. Az új útvonal létrehozásával Oroszország már Fehéroroszországon, Lengyelországon keresztül is szállított gázt Németországba, mely a korábbi ukrán rendszereknek 15-16%-át kiváltotta, de Oroszország az Európába exportált gázmennyiségek jelentős részét, 85-87%-át továbbra is az ukrán vezetékek felhasználásával juttatta el a célországokba.⁶ Németországnak a gazdasági ereje és a jelentős gázfelhasználása szoros kapcsolatot teremtett Oroszországgal, ami már a hidegháborús években jelentős szereppel bírt. A két ország között kialakult gazdasági lobb, illetve közös érdek vizsgálata szükséges és elengedhetetlen, de a dolgozatom terjedelmi korlátai miatt erre csak részben térek ki.

2.1 Oroszország és Németország gazdasági kapcsolatának előzményei

A német újraegyesítés, valamint a szovjet csapatok kivonását követően a Németország és Oroszország között lévő kapcsolatok fejlődésének hátterében számos tényező állt. Az egyik, talán legfontosabb ezek közül, hogy az orosz vezetés számára mindig is Németország jelentette az egyik legfontosabb partnerséget – ide tartozik a két ország közötti kereskedelmi forgalom kimagasló volumene, az orosz kisebbség számottevő létszáma Németországban, az orosz nyelvet jól beszélő keletnémet lakosság, valamint a német nyelvet jól tudó orosz állampolgárok magas létszáma is.⁷ Azonban az aktuális orosz-német kapcsolatok megértéséhez azt is látni kell, hogy a hidegháború során Németország keletpolitikájának alappilléreit befolyásolta mind Brandt, mind Schmidt, mind pedig Kohl kormányzatának hitvallása, miszerint, noha az USA dominanciája látszólag megkérdőjelezhetetlen, a nyugat-német vezetés mégis számításba vette azt a lehetőséget, hogy a világ pillanatok alatt akár három pólusúvá (USA, Oroszország, Kína) is válhat. Emiatt Németország mihamarabb igyekezett szoros kapcsolatok kialakítására Oroszországgal, aki jóval problémamentesebb, az európai értékeket inkább megértő partnernek bizonyult a másik két, akkoriban feltételezhető szuperhatalomnál.⁸ Mindezen törekvések sikerességét talán Brezsnyev 1978-as bonni látogatása során tett nyilatkozata példázhatja leginkább: *“Az NSZK-SZU kapcsolatok immár minőségileg mások: mostanra az együttműködés vált normává.”*⁹ Valójában a kiváló kapcsolatok mögött kölcsönösen előnyös ügyletek

⁵ Fedinec Csilla: Kijevi Csirke- (Geo)politika a mai Ukrajnában. 2019 MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kalligram Kiadó, Budapest 122-123.p.

⁶ Sz. Bíró Zoltánnal készített mélyinterjú (2022.08.16.)

⁷ Kodolányisok Világa, Wittmann Edina (2016) Oroszországi németek vagy németországi oroszok. <http://www.kodolanyi.hu/kv/cikk/oroszorszag-i-nemetek-vagy-nemetorszag-i-oroszok-704> Letöltés ideje: 2022.10.13.

⁸ Russia In Global Affairs (2003) Schmidt, Helmut: The World of Tomorrow. <https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-world-of-tomorrow> Letöltés ideje: 2022.10.13.

⁹ Pittman, Avril (1992) From Ostpolitik to reunification: West German – Soviet Political relations since 1974, Cambridge University Press. 139.p.

húzódtak. Egyrészt Németország próbálta minél kedvezőbb helyzetbe hozni saját nagyvállalatainak pozícióit Oroszországban. Másrészt, az orosz vezetés az EU-n belül a németeket tartotta potenciális kapcsolatnak – tekintettel Németország jelentős befolyására az európai politikát illetően. Talán, ha súlyozni kéne, hogy a két ország közötti gazdasági együttműködés mikor élte fénykorát, akkor a 2005-ben aláírt Északi Áramlat megépítéséről szóló szerződés aláírását vehetnék alapul. (Mivel a dolgozatom központi témája az Északi Áramlat 1-2 megépítésének létjogosultsága, ezért erre a későbbiekben részletesen kitérek.) Igaz, ekkoriban már számos bírálat érte nemzetközi szinten is a német vezetést, miszerint, hogy kiszolgálja az orosz oligarchák törekvéseit, és ezen valójában az a tény sem segített, hogy politikai pályáját befejezván Schröder az Északi Áramlat kivitelezését végző cégben kapott tisztséget.¹⁰ Ezt követően lényegében a német cégek egyre nagyobb befektetéseket realizáltak Oroszországban, ami érthető módon hamar kölcsönös függőséghez vezetett – rövid időn belül így a külső körülményekből fakadó nyomások ellenére sem volt már egyik fél érdekében sem a prosperáló kapcsolatok megszakítása. Németország a nagyvállalatok által termelt gazdasági haszonhoz, míg Oroszország az európai know-how megszerzéséhez és a németországi tőkéhez ragaszkodott. Mindezen érdekeken és kapcsolatokon olyan tények sem tudtak jelentős mértékben változtatni, mint az Ukrajnában időközben 2015-ben eszkalálódó válság. Azonban mára a német-orosz kapcsolatok megértéséhez komplexebb folyamatokat szükséges megismerni. Ukrajna és Oroszország kapcsolatának áttekintése elengedhetetlen ahhoz, hogy megértsük azt a ténytet, Oroszország célja mindvégig az volt már a 2000-es évektől, hogy Ukrajnát kizárja a tranzit szerepből, melynek érezhető hatása a 2006-os gázválság kapcsán teljes mértékben kirajzolódott. Az, hogy Németország egyfajta kényszerhelyzetbe került az utóbbi években, nemcsak retorikai vagy ideológiai elköteleződésből fakadó kérdés. Az ukrán válság kihívásai mellett Németországnak szembe kellett néznie azzal a megmérettetéssel is, hogy hogyan tud stratégiai partnerséget működtetni az Egyesült Államokkal, akinek politikája egyértelműen az orosz érdekekkel ellentétes. Medvegyev elnöksége alatt Németország azt remélte, hogyha Oroszország WTO taggá válik, akkor mindinkább érdekelté válik az európai gazdasági integráció megteremtésében. Putyin újabb hatalomra kerülésével azonban mindezen remények szerte foszlottak, és Európának hamar szembesülnie kellett Oroszország domináns, nagyratörő terveivel, melynek pontos forgatókönyvét a „nagymedve” szándékozta megírni

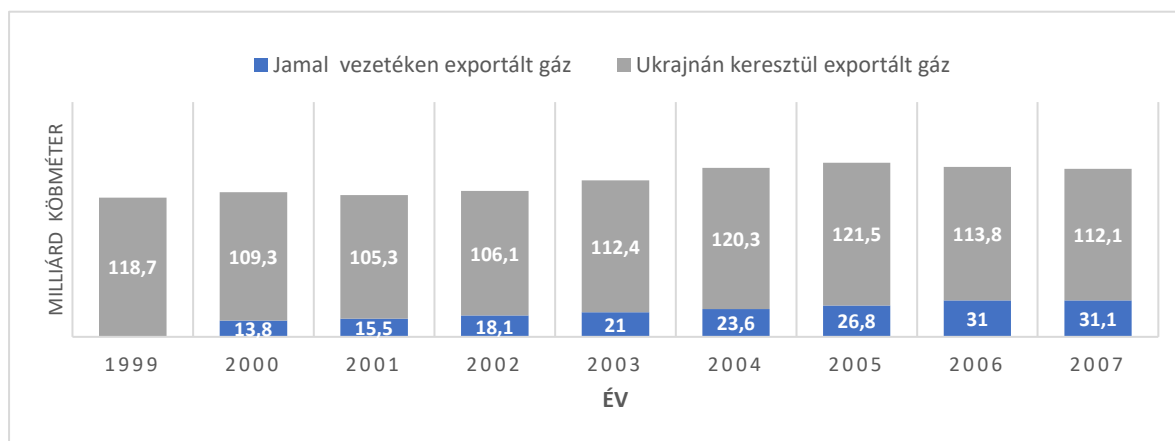
¹⁰ International Committee of the Fourth International (ICFI). (2006) Gerhard Schröder, Gazprom and German foreign policy. <https://www.wsws.org/en/articles/2006/04/schr-a14.html> Letöltés ideje: 2022.10.13.

minden aktor számára.¹¹ A német vezetés az említettek mellett, noha mindig is támogatta az EU keleti bővítésére irányuló törekvéseit, Ukrajna tagfelvételével kapcsolatosan ugyanakkor komoly érdeellentét alakult ki Oroszországgal szemben. Oroszország aktuális gazdasági nehézségei nem pusztán az ukrán válságot követő döntésekből eredő szankciókra vezethető vissza, de nagymértékben befolyásolták az ország jelenlegi lehetőségeit.¹²

2.2 Ukrajna gáztranzitőr szerepének a csökkenésének okai

A 2000-es évekre Ukrajna elveszítette tranzitmonopol helyzetét. Marginalizálódásnak az egyik oka az volt, hogy a korábban megépült Jamal vezeték rendszeren egyre több gázt exportált Oroszország Európába. Nagyrészt Oroszország és Ukrajna között meglévő feszült politikai viszony eredményezte azt, hogy az orosz vezetésnek a gázexport már nem gazdasági, hanem politikai kérdéssé vált az ukránokkal szemben. Moszkva és a Gazprom fenyegetettséget érzett - az Ukrajnában zajló hatalmi viszályok kapcsán – az exportkérdésben. A Gazprom, a már érzékelhető ukrán instabilitás miatt, a Jamal vezeték mellett új útvonal kiépítését tervezte, mellyel az Ukrajnának szánt szerepet még jobban csökkentette. Oroszország gázdiverzifikációs elképzelése nyilvánvalóvá vált, ukránját ki akarta zárni az export útvonalakból.¹³

1. ábra: Oroszországból exportált gázmennyiség alakulása 1999-2007-ig tartó időszakban a Jamal vezetéken és Ukrajnán keresztül (saját szerkesztés)

Adatok forrása: Weiner Csaba (2010 április). Az orosz gázipar helyzete a világgazdaságban és hatása a nemzetközi együttműködésre

¹¹Grüber Károly – Vaszari Tamás (2015) Nemzet és Biztonság (2015/4) A német–orosz politikai és gazdasági kapcsolatok összefüggései és fejlődési iránya a rendszerváltás után.

http://nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2015_4_05_gruber-vaszari_-_a_nemet-orosz_politikai_es_gazdasagi_kapcsolatok.pdf Letöltés ideje: 2022.10.10.

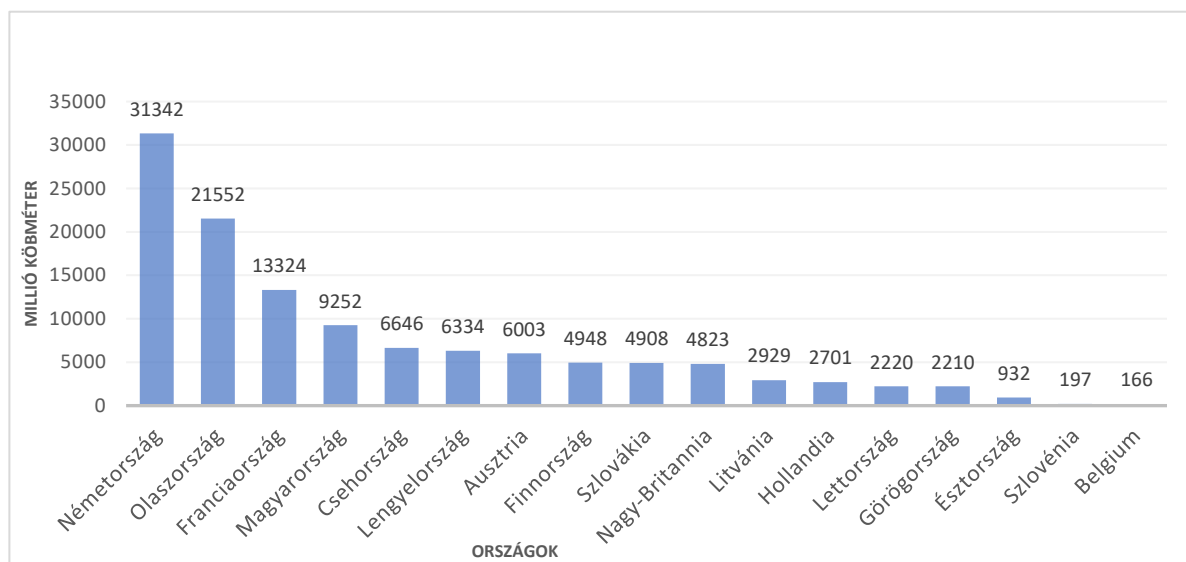
¹²Schwarz Péter. International Committee of the Fourth International (ICFI) (2014) German elite divided over policy toward Russia and the US. <https://www.wsws.org/en/articles/2014/12/10/geru-d10.html> Letöltés ideje: 2022.10.13.

¹³Sz. Bíró Zoltán- vita- Pénzügykutató.hu

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwimr4j0kcb6AhWJ2aQKHwJQD5wQFnoECA0QAQ&url=https%3A%2F%2Fpenzugyutato.hu%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2FNabucco_avagy_Kek_Aramlat.pdf&usg=AOvVaw3HmINgMRxNv5AaS5n5OBVc. Letöltés ideje: 2022.09.01.

A Jamal vezetéken exportált gázmennyiségek folyamatosan növekedtek, mely 2006-ra érte el a tervezett kapacitás mértékét, mintegy 31 milliárd köbmétert. Ez a volumen 2007-re 31,1 milliárd köbméterre emelkedett (1.ábra). Ezzel szemben, az Ukránján keresztül exportált gázmennyiségek alakulásában látható, hogy 1999-ben még az export mennyisége elérte a 118,7 milliárd köbmétert, a Jamal vezetékrendszer beüzemelésének időpontjában az export mennyisége 109,3 milliárd köbméterre esik vissza. A két ország közötti függőség még létezett, de az elszakadásra való törekvés már látszott Oroszország részéről. Európa részéről az emelkedő gázigény miatt a Gazprom szükségesnek látta a hálózatok fejlesztését, továbbá fontos szerepet játszott az, hogy az Európai Unió beismerte, Oroszország kiemelkedő helyen szerepel az Európát ellátó gázexportban.¹⁴

2. ábra: Az orosz földgázexport legfontosabb célországai az Európai Unióba 2004-ben (saját szerkesztés)

Adatok forrása: Ludvig Zsuzsa (2008) Oroszország és a kibővült Európai Unió gazdasági kapcsolatai. 285.p

A 2. ábra a szállított mennyiség (millió köbméter) arányban mutatja a függőséget az orosz gázexportból. A legjelentősebb gázfelhasználó országok Németország, Olaszország, Franciaország. Magyarország a negyedik helyen jelenik meg az európai vezető gazdasági hatalmak között, noha gazdasági méretünk és lakossági arányunk a környező országokhoz képest kisebb, de a gázfelhasználás tekintetében és ez által a függőség kérdésében pedig igen jelentős. Az Európai Unió magtérsege jelentős importra szorult, melynek kielégítésére az orosz vezetés új útvonalak létrehozását tervezte. A Gazprom megkezdte a Kék Áramlat (Blue Stream)

¹⁴ Ludvig Zsuzsa (2008) Oroszország és a kibővült Európai Unió gazdasági kapcsolatai. Akadémia Kiadó, Budapest. 127.p.

projektet, melynek célja, hogy Oroszországból szállítson gázt Törökországba. Vlagyimir Putyin nem titkolt terve az volt, hogy a Kék-Áramlaton keresztül folyó gázt tovább tudja exportálni Bulgárián, Szerbián és Horvátországon keresztül Nyugat-Európába, mindezt úgy, hogy Ukrajna a továbbiakban már ne legyen tranzit ország.¹⁵

Sz. Bíró Zoltán történész, Oroszország szakértő szerint, „...az Oroszország és Ukrajna közötti viszony a gáztranzit kérdésben feszültség forrása lett, melyet csak mélyített az a tény, hogy Ukrajna rendszeresen, bizonyos mennyiséget teljesen illegálisan lecsapolt a rendszerekből.”¹⁶ Ezt a tényt Gereben Ágnes is alátámasztotta, miszerint: „...az ukránok által illegálisan megcsapolt földgáz vezetésekre hivatkozva Moszkva gázcsap elzárással fenyegette meg Kijevet.”¹⁷

2.3 Az Ukrajna és Oroszország között zajló gázvita

Az Oroszország és Ukrajna közötti gázvita középpontjában, a gázárak kapcsán kialakult nézeteltérésből kifolyólag, továbbá az előbb említett illegális gázvezetékek megcsapolásának együtteséből nem született megállapodás 2005 december végére. Az orosz elképzelés - az ukrán lépésekre - ugyanis az volt, hogy az addigi 1000 köbméterenkénti 50 dolláros árat hirtelen 160 dollárra emelnék. A kijevi vezetés az önkényes árszabályozással nem értett egyet, és nem is tudott megállapodásra jutni az orosz féllel. Mivel Ukrajna 80 dollárban határozta meg a fizetőképességét 1000 köbméterenként, ezért az orosz vezetés Ukrajna politikájára válaszul úgy döntött, hogy 160 dollárról 230 dollárban határozza meg az új árat, melyet Ukrajna nem tudott kifizetni. A kialakult helyzet miatt 2006 január 01-én a Gazprom elkezdte csökkenteni az ukránoknak szánt mennyiségét 120 millió köbméterrel. Az Európába szánt 360 millió köbméter gáztranzitról a Gazprom úgy nyilatkozott, hogy azt hiánytalanul exportálják. Ezzel szemben a Naftogaz Ukrajna úgy nyilatkozott, hogy Oroszország az Európába szánt gázmennyiséget legalább 180 millió köbméterrel csökkentette. A kialakult gázvita 2006 január elő napjaiban kihatott minden importáló országra (ráadásul mindezt az Ukrajnában korábban zajló narancsos forradalom is csak tovább tetézte).¹⁸¹⁹ Putyin figyelmeztetése eléggé megrázta Európát, és ennek hatására a nyugati országokban elindította azt a gondolkodást, hogy alternatív forrásokat

¹⁵ Hydrocarbons-Technology- A Blue Stream Pipeline Project, Európa. <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/bluestream-pipeline/> Letöltés ideje: 2022.08.28.

¹⁶ Sz. Bíró Zoltánnal készített mélyinterjú (2022.08.16.)

¹⁷ Gereben Ágnes (2010) Az orosz kapcsolat. Unicus Kiadó, Budapest. 92.p.

¹⁸ Hlavay Richárd (2006) Energiainfó. Egy Konfliktus Krónikája – a januári orosz-ukrán gázválság. https://www.energiainfo.hu/egy_konfliktus_kronikaja_a_januari_orosz-ukran_gazvalsag-10998/ Letöltés ideje: 2022.10.13.

¹⁹ Sz. Bíró Zoltánnal készített mélyinterjú (2022.08.16.)

kell kialakítani, és gázdiverzifikációra kell törekedni (Nabucco projekt).²⁰ Ez az elképzelés mutatja az orosz dominancia meglétét, és azt, hogy Oroszország szükség esetén az energiaárak önkényes szabályozásával kényszerpályára sodorhat országokat.

2.4 Németország és Oroszország gazdasági megállapodása az Északi Áramlat 1 kapcsán

Mindeközben Vlagyimir Putyin a korábban is látható diverzifikációs lépések érdekében megállapodásra jutott Németországgal, és megindult az Északi Áramlat 1 vezetékének engedélyezési eljárása. A vezeték elhelyezkedésből fakadóan Oroszország már teljes mértékben kizárja Ukrajnát a tranzit szerepéből. Az Oroszország és Ukrajna közötti 2006-os gázcsörte nagyban hozzájárult Németország azon döntéséhez, hogy egy olyan tranzit útvonalat építsen ki, aminek biztonságát nem veszélyeztetnek belpolitikai válságok, továbbá az orosz gáztranzit hiánytalanul megérkezik az importáló országokhoz. Az Európai Unió az Északi Áramlat 1 projektet elfogadta, és a Transzeurópai-energiahálózatokra (TEN-E) vonatkozó iránymutatással alátámasztotta.²¹

2.5 Az Oroszország és Ukrajna közötti megegyezés a gázvita rendezésére

A konfliktusok konszolidálása érdekében Oroszország és Ukrajna 2006 január 4-én megegyezett, és egy RoszUkrEnergo (RUE) nevezetű közvetítő cég beiktatásával lehetőséget teremtett olcsó türkmén gáz beszerzésére - a közép-ázsiai országból érkező gáz segítséget jelentett az ukránok által felhasznált gázmennyiség elérésének stabilitásában.²² A Gazprom 5 éves szerződést kötött a RUE céggel, melyben rögzítették, hogy a Gazprom az orosz gázt 230 dollárért, míg a türkmén gázt 95 dollárért adja. A kedvező szerződés 2007-re azt eredményezte, hogy 55 milliárd köbméter gázt kötött le Ukrajna a türkmén gázból, viszont azt már 130 dolláros árban határozták meg. A közép-ázsiai térségben tomboló hideg miatt 2007-ben kevesebb türkmén gáz érkezett Ukrajnába, így a RUE a kimaradó gázt orosz gázból pótolta, viszont annak az ára már 314 dollár volt – ezt Kijev nem tudta kifizetni, és az adósságot csak halmozta.²³

²⁰ Ludvig Zsuzsa (2008) Oroszország és a kibővült Európai Unió gazdasági kapcsolatai., Akadémia Kiadó, Budapest. 148-149.p.

²¹ EUR-LEX, An official website of the European Union <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:l27066> Letöltés ideje: 2022.09.19.

²² Gereben Ágnes (2010) Az orosz kapcsolat Unicus Kiadó, Budapest. 92.p.

²³ Weiner Csaba (2010 április) Az orosz gázipar helyzete a világ gazdaságában és hatása a nemzetközi együttműködésre-Doktori értekezés- Széchenyi István Egyetem Regionális-és Gazdaságtudományi Doktori Iskola. https://rgdi.sze.hu/files/Ertekezesek,%20tezisek/Weiner%20Csaba_Doktori%20ertekezes_eredeti.pdf Letöltés ideje: 2022.09.03. 110-112.p.

2.6 Az ukrán politikai vezetés elképzelése

Viktor Janukovics, aki éppen akkor miniszterelnöki pozíciót töltött be, és oroszbarát politikát folytatott, 2007 év végén nem fizette ki Moszkva számára az ukránok által felhasznált gázmennyiség árát, ami megközelítette az egymilliárd dollárt. Miniszterelnökként, azt kommunikálta az orosz vezetésnek, hogy a földgáz nem Oroszországból, hanem Közép-Ázsiából érkezett, így nem kell határidőre teljesítenie a fizetést. A konfliktus további mélyedésének oka, hogy az akkori elnök, Viktor Juscenko, és az őt körülvevő közvetítő céghálózatok mögött lévő gazdasági csoportok - akik nem mellesleg az események forgatagában hasznot húztak - erőteljes nemtetszést váltottak ki az ukránokból.²⁴ Megállapítható, hogy a kialakult helyzetben a két ország közötti diplomáciai és gazdasági kapcsolatok mellett a gázkérdésben a kölcsönös függőség létezett, igaz, már akkor sem volt kiegyensúlyozottnak mondható, ugyanakkor a tárgyalt időszakban még fenntartott volt. Moszkva ismételten fenyegetőzni kezdett a gázcsapok elzárásával, amit Ukrajnának intő jelként kellett volna azonosítania, hogy gázkérdésben mihamarabb teljes függetlenséget érjen el Moszkvától. Véleményem szerint Ukrajnának már jóval korábban el kellett volna kezdeni a gáz kérdésben a függetlenedést, mikor már az orosz vezetés és a Gazprom megkezdte azoknak az útvonalaknak a kiépítését, amivel Ukrajnát ki akarták zárni a tranzit szerepéből (Jamal és Kék-Áramlat).

2.7 Az Oroszország gázdiverzifikálási stratégiája

Ukrajna a pénzügyi instabilitás, és a gáztranzitból származó bevételei miatt kényszerhelyzetbe került Oroszországgal szemben. Sem technikailag, sem pénzügyileg nem tudott versenybe szállni a Gazprommal, így a függés kényszere fennmaradt. A gáztranzit kérdésben Oroszország, ha a hálózatok és vezetékek meglétét vizsgáljuk, még rá volt szorulva Ukrajnára, de már sokkal kevésbé, azonban a további diverzifikációra való törekvés változatlanul kimutatható volt. Ezért 2007-ben Oroszország már az Északi Áramlat 1 és a Jamal vezetéken kívül további két vezeték meglétének a lehetőségével kezdte meg a diverzifikációt: Kék-Áramlat és Szohranovka-Oktyabrszkaja. A Szohranovka-Oktyabrszkaja közötti vezeték Kelet-Ukrajnát szeli át, mely megépítésének a célja az volt, hogy tranzitköltség nélkül tudjon Oroszország gázt exportálni a déli régiókba.²⁵

²⁴ Gereben Ágnes (2010) Az orosz kapcsolat Unicus Kiadó, Budapest. 90-93.p.

²⁵ Weiner Csaba (2010 április) Az orosz gázipar helyzete a világ gazdaságban és hatása a nemzetközi együttműködésre-Doktori értekezés- Széchenyi István Egyetem Regionális-és Gazdaságtudományi Doktori Iskola. https://rgdi.sze.hu/files/Ertekezesek,%20tezisek/Weiner%20Csaba_Doktori%20ertekezes_eredeti.pdf Letöltés ideje: 2022.09.03. 143-146.p.

2.8 Az ukrán gázvezetékek tulajdonlására tett orosz lépések

Mindeközben a zajló orosz elnökválasztás következtében egy redisztribúció kezdődött, melynek hatására letartoztatták a RUE mögött álló Szemjon Mogiljevicset. Vlagyimir Putyin politikai lépéseinek köszönhetően elérte, hogy a Gazpromot beengedjék az ukrán belső piacra.²⁶ A RUE és a Naftogaz megállapodott egy 179 dolláros gázárban, viszont a korábbi közvetítő cég UkrGaz-Energo helyébe a Gazprom 100%-os vállalata, a Gazprom szbit Ukraina került, mely biztosított mintegy 7,5 milliárd köbméter gázt.²⁷ A tulajdonlás kérdése itt valóban központi helyre került a Gazprom részéről, mert továbbra is azt szerették volna, hogy az ukrán gázvezetékrendszer orosz tulajdonban álljon. Különböző, kompromisszum felé mutató változatok jelentek meg, hogy a rendszer ukrán és orosz közös tulajdonba kerüljön. Oroszország számára ez egyfajta szállítási biztonságot jelentett, de az ukránokra - talán jogosan is – mindez félelemként hatott, melyben felismerték, hogy ebben az újra rendeződésben Oroszország szükség esetén Ukrajnát teljes mértékben kizárja. Sz. Bíró Zoltán Oroszország szakértő szerint „...felmerültek bizonyos kivitelezési és megoldási lehetőségek a tulajdonlásra, amibe akár a németek az oroszok mellett egy 20%-os, vagy akár egy 40%-os részesedéssel beléphetnek volna, s akkor a folyamat az ukránok számára biztonságossá válhatott volna. A megállapodásokat és tervezeteket végül nem írták alá, mert továbbra is az oroszoktól való félelem dominált Kijevben.”²⁸ Sz. Bíró Zoltán további feltételezése szerint „...az ukrán politikai elit döntései mögött magánérdekekkel átszőtt, oligarchikus csoportok is húzódtak, így sok esetben a háttérben zajló, és árnyéként megbúvó csoportok érdekei számos esetben felülírták a politikai elit elképzeléseit.”²⁹

2.9 Az Ukrajna és Oroszország között zajló második gázvita

A Gazprom 2008 év végén bejelentette, hogy nem tudott megállapodásra jutni az ukránokkal a 2009-es gázárakról, melynek következménye az lett, hogy a Gazprom kilátásba helyezett egy újabb gázcsap elzárást. Moszkva elképzelése a gázárakról az volt, hogy a korábbi 179 dolláról 418 dollár emelik meg a tarifát.³⁰ A helyzetet súlyosbította, hogy Ukrajna 1,67 milliárd dollárral, plusz 450 millió dollár kamattal tartozott az orosz gázóriásnak. Továbbá a

²⁶ Gereben Ágnes (2010) Az orosz kapcsolat Unicus Kiadó, Budapest. 92-94.old

²⁷ Weiner Csaba (2010 április) Az orosz gázipar helyzete a világ gazdaságban és hatása a nemzetközi együttműködésre-Doktori értekezés- Széchenyi István Egyetem Regionális-és Gazdaságtudományi Doktori Iskola. https://rgdi.sze.hu/files/Ertekezesek,%20tezisek/Weiner%20Csaba_Doktori%20ertekezes_eredeti.pdf Letöltés ideje: 2022.09.03. 110-113.p.

²⁸ Sz. Bíró Zoltánnal készített mélyinterjú (2022.08.16.)

²⁹ Sz. Bíró Zoltánnal készített mélyinterjú (2022.08.16.)

³⁰ Jaume Duch Guillot (2009) Európai Parlament. Gázvita az EP energiaellátás biztonságáig. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/presse/pr_post_story/2009/HU/03A-DV-PRESSE_STO\(2009\)01-08\(45594\)_HU.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/presse/pr_post_story/2009/HU/03A-DV-PRESSE_STO(2009)01-08(45594)_HU.pdf) Letöltés ideje: 2019.08.17.

Gazprom számára teljesen nyilvánvalóvá vált, hogy rendszeresen, és illegálisan megcsapolták az export vezetékeket az ukránok. A kialakult fizetési képtelenség miatt az ukrán Naftogaz a tartozások rendezésére 2 milliárd dollárnyi hitelt vett fel, melyből a fennálló tartozást rendezni tudta. A fizetési nehézségek, a gázvezeték megcsapolási vádak mellett, a helyzet kilátástalanná, és az energetikai kérdések tekintetében vészjóslóvá vált. Moszkva ismételten elkezdte csökkenteni az Európába exportált gáz mennyiségét, majd 2009 január 7-én a csapokat végül teljesen el is zárta.³¹ A korábbi gázmegállapodások értelmében, Ukrajnának adott hónap 7. napjáig kell rendezni a tartozásait, ellenben, a Gazprom elzárja a csapokat. Abban az esetben, ha Kijev nem teljesíti a tartozásait, úgy a Gazprom csak előzetes fizetés esetén fogja újraindítani a gázt a vezetékein keresztül.³² A kialakult fizetéseképtelenség és a likviditási problémák Ukrajnát aggodalommal töltötte el, ahogyan az orosz gáztól nagyban függő európai országokat is. A két ország közötti energetikai kapcsolatot, és az ukrán gazdasági helyzetet Európa a kezdetektől fogva figyelemmel kísérte, és amennyire csak lehetett, minden ország próbált felkészülni egy ismét előforduló gázhiányra. Az orosz dominancia és a gáz elzárásával zsaroló Putyin miatt az Európai Unió központi kérdésévé vált a gázdiverzifikáció (Nabucco projekt). A korábbi, 2006-os gázválsághoz képest, így a 2009-ben kitört újabb gázcsörte már nem érte annyira váratlanul az exportáló országokat.³³

2.10 A „Gázkirálynő” döntései és az IMF hitelek

Ukrajna 2009-ben közel került az államcsődhöz, amire az ukrán vezetésnek azonnal reagálnia kellett volna, akár drasztikus határvonalak meghúzásával is. Julia Timosenko, akkori miniszterelnök asszony, a „Gázkirálynő”, tisztában volt azzal, hogy ha nem kezdik meg a megszorító intézkedéseket, akkor az összeomlás elkerülhetetlen. Timosenko ezekben a vészes időkben abban bízott, hogy a korábban keletkezett jó viszony Putyinnal segítségére lesz, így a várt korlátozó intézkedések nem kerültek bevezetésre.³⁴ Az államadóság egy év leforgása alatt 2,6 szorosára nőtt, ami 23 milliárd dollárt jelentett akkoriban. A helyzet kilátástalanná vált, melyben az ukrán kormány az IMF-hez fordult, és hitelek felvételével akarta megoldani a kialakult helyzetet. Ukrajnának az IMF 16,4 milliárd dollár készlet hitelt biztosított, melyből 4 milliárd dollárt azonnal kiutalt, aminek többek között belső gazdasági

³¹ Gereben Ágnes (2010) Az orosz kapcsolat Unicus Kiadó, Budapest. 100-110.p.

³² Gereben Ágnes (2010) Az orosz kapcsolat Unicus Kiadó, Budapest. 104-105.p.

³³ An official website of the European Union. European Commission. (2009) President Barroso and Commissioner Piebalgs welcome the signature of the Nabucco Intergovernmental Agreement. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_09_1114 Letöltés ideje: 2022.08.10.

³⁴ Gereben Ágnes (2010) Az orosz kapcsolat Unicus Kiadó, Budapest. 100-103.p.

megszorító intézkedések bevezetése volt a feltétele.³⁵ Az ukrán gazdaság GDP aránya 2009-ben 15%-kal esett vissza, a külső adósságállománya 104 milliárd dollárt tett ki, az inflációs ráta pedig 20% fölé emelkedett.³⁶ Julia Timosenko a korlátozások helyett számos olyan javaslatot és intézkedést fogadtatott el, melyek a szociális juttatások és az állami apparátus béreinek a növekedését eredményezte. Az elfogadott intézkedéscsomagok az amúgy is megtépázott állami költségvetésre több, mint 80 milliárd dolláros terhet rakott pluszban. Dominique Strauss-Kahn, akkori IMF elnök, látva az ukrán vezetés nem éppen előre vivő intézkedéseit, úgy döntött, hogy a fennmaradó 3,8 milliárd dollárnyi részletet nem az ütemezett időszakban folyósítja, hanem azt fél évvel kitolja, annak érdekében, hogy a korábban vállalt - IMF hitelhez szükséges - feltételeket végrehajtsák. Julia Timosenko az IMF³⁷ döntései révén kényszerítő politikát kezdett el folytatni, melyben felhívta Brüsszel és az IMF figyelmét arra, hogy ha nem kapja meg a pénzt, nem fog tudni fizetni Moszkvának, ami előrevetít egy újabb gázcsapelzárást.³⁸

2.11 Ukrajna a csőd szélére sodródik

Az ukránok belső gázpiacán a gáztározók kellőképpen fel voltak töltve, ami szinte az egész éves saját fogyasztásukat biztosítani tudta volna, ám a politikai vezetés folyamatos gázdeficitekről kommunikált. 2009 november 20-án vált világossá már az ukránok számára is a közelgő összeomlás, amikor is a nemzeti bank korlátozta a valutaváltást, és befagyasztották az árfolyamot. Ezt követően gyakorlatilag már az ukránok mindennapi tevékenységére is kihatott a válság. Elérhetetlenné váltak árucikkek, és a hétköznapi tevékenységekhez szükséges termékek is hiánycikké váltak (papír, szappan, ruházat, a bélyeg már ritkaságszámba ment). Ez odáig gyűrűzött, hogy az állami vasúthálózat csődöt jelentett, a hadsereg és az állami apparátust segítő közigazgatási szervek működése pedig bizonytalanná vált.³⁹ A Kreml, látva az összeomlás előtt álló Ukrajnát, azonnal figyelmeztette az orosz gáztól függő európai országokat, hogy Ukrajna fizetéseképtelen, és ha nem kapja meg időben a pénzét, akkor újabb nehéz időszak vár a gázfogyasztókra. Mindez odáig fajult, hogy az Európai Unió akkori elnöke,

³⁵ Archana Kumar (2009) International Monetary Fund (IMF) IMF Survey: Policy Adjustments Move Ukraine Forward. <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/soint050809a> Letöltés ideje: 2022.08.16.

³⁶ Trading Economics Ukrajna - Inflációs ütem. <https://hu.tradingeconomics.com/ukraine/inflation-cpi> Letöltés ideje: 2022.09.15.

³⁷ Pavel Korduban (2009.08.05) The Jamestown Foundation Global Research & Analysis- Eurasia Daily Monitor. International Assistance Granted to Support Ukrainian Economy. <https://jamestown.org/program/international-assistance-granted-to-support-ukrainian-economy/> Letöltés ideje: 2022.07.24.

³⁸ Gereben Ágnes (2010) Az orosz kapcsolat Unicus Kiadó, Budapest. 100-103.p.

³⁹ Gereben Ágnes (2010) Az orosz kapcsolat Unicus Kiadó, Budapest. 101-104.p.

José Manuel Barosso, felhívta az akkori ukrán elnököt, Juscsenkot, hogy a tartozásait rendezze Oroszország irányába, és ne sodorja veszélybe az uniós országok energiabiztonságát.⁴⁰

Ezt követően röviddel (noha közvetlenül nem Barosso közbenjárásának köszönhetően), a Naftogaz rendezte ugyan a tartozásokat Moszkvának, de továbbra is érezhető volt a fizetési instabilitás. A labilis belpolitikai helyzet, az IMF hiteleknek való megfelelési kényszer, és az orosz nyomás mellett Juscsenko elnöknek sikerült olyan nyugdíj - és minimálbéremelésről szóló javaslatot elfogadtatnia, ami megközelítőleg 120 milliárd dollár kiadással járt. Minderre reagálva az IMF által nyújtott, opcionálisan lehívható 3,8 milliárd dolláros segély került veszélybe, ami hozta magával a további fizetéseképtelenséget. Láthatjuk, hogy az ukrán vezetés számára még mindig nem az volt a cél, hogy a gazdaságot stabilizálja, s ezáltal az orosz exportgáz folytonosságát biztosítsa, hanem egyéni érdekek által vezérelt döntések szülessenek. Mint ahogy arra már korábban is utaltam, a politika döntések mögött sok esetben oligarchikus csoportok egyéni érdekei húzódtak, amik felülírták a gazdasági és biztonságpolitikai szempontokat.⁴¹

2.12 Jaltai találkozó és a 10 éves gázsz szerződés megkötése Oroszország és Ukrajna között

A két ország között korábban kialakult kölcsönös gázfüggőség még mindig bizonyos szempontból érezhető volt 2009-ben, különösen mikor Julia Timosenko Putyinnal tárgyalt Jaltán. A találkozót követően azt nyilatkozták, főleg nyugat felé, hogy nem fenyeget senkit veszély az energiainportot illetően. A gázvita lezárása érdekében Julia Timosenko Moszkvába utazott, hogy megkötse egy 10 évre szóló szerződést, amelynek értelmében Ukrajna kedvezményeket kapott volna a gázárakra és tranzitdíjakra. A tárgyalássorozatot a mai napig mondhatni homály fedi, a konkrétumokat illetően több anomália is felmerült. A kezdeti megállapodásokkal ellentétes módon, Ukrajnának jóval többet - a dupláját - kellett fizetnie az orosz gázért. Az exportból származó, és nyugati irányába továbbított gáz tranzitdíjáért viszont sokkal kevesebb pénzt kapott. (A 10 éves szerződés 2019 év végén járt le. A két ország között újonnan kötendő szerződésre a dolgozatom 4.4. fejezetében.) Juscsenko nem értett egyet a megállapodással, azt inkább bírálta. Javaslatlalt élt, melyben megfogalmazta, hogy a helyzet kezelésre inkább az ukrán gazdaság térjen át az európai árakra, továbbá az exportgázból befolyó

⁴⁰ RadioFreeEurope RadioLiberty (2009) Ukrainian Leader Seeks To Assure EU On Gas. https://www.rferl.org/a/Ukrainian_Leader_Seeks_To_Assure_EU_On_Gas/1895354.html Letöltés ideje: 2022.08.10.

⁴¹ Gereben Ágnes (2010) Az orosz kapcsolat Unicus Kiadó, Budapest. 107-109 old.

tranzitdíjakat pedig szintén az európai árakhoz igazítsa. A Gazprom által elképzelt árszinteket az ukrán Naftogaz biztonságosan és kiszámíthatóan képtelen lett volna hosszú távon fizetni.⁴²

2.13 Harkovi paktum

2010-ben létrejött az orosz-ukrán flotta és gázmegállapodás, másnéven a „harkovi paktum”, ami mintegy 4 milliárd dollár gázárkedvezményt adott az ukránoknak, cserébe viszont újabb húsz évre bérbe adták az orosz fekete-tengeri flotta számára a krími kikötőt. A megállapodás értelmében így az orosz flotta 2042-ig állomásozhat a krími kikötőben, ami további öt évvel hosszabbítható. Az egyezményből, és a korábbi fizetésektől ukrán államból kiindulva, valamint az oroszok gázexport nyugtalansága miatt, ismételten fellelhető a két ország közötti kölcsönös függés, de az már aszimmetrikus. A helyzetet elemezve egyik ország sem tudta volna a másik fél nélkül fenntartani az akkori gázárakat.⁴³ A Szevasztopoli kikötő pedig Putyin számára stratégiai jelentőséggel bír a mai napig is.

2.14 Az Oroszország új gazdasági elképzelései a jövőre nézve

Az időközben 2008-ban realizálódott gazdasági világválság hatására, valamint a belső problémák elfedésére, Vlagyimir Putyin 2011-ben új célkitűzéseket tett, mely célkitűzések elérésében az ukránoknak központi szerepet szánt. Az elképzelése egy Eurázsiai Gazdasági Unió létrehozása volt, melynek hátterében ott húzódott, hogy Ukrajna nyugati politikát folytat, ami magába hordozza azt a veszélyt, hogy Oroszország végképp elveszíti befolyását az ország felett. A nyomás orosz részről ott csúcsosodott ki, amikor vámháborút indított Ukrajna ellen, mely során az amúgy is gyenge gazdasági lábakon álló ország mintegy 4 milliárdos veszteséget szenvedett el. Az ország, korábbi likviditási problémái miatt, nehézkesen tudta fizetni a Gazprom felé számláit, amit természetesen az orosz vállalat kihasználta, és gázvisszatartással fenyegetőzött. Gyakorlatilag innentől kezdve már nem beszélhetünk kölcsönös függőségről, hiszen Putyin politikai lépései immáron sarokba szorították Ukrajnát - ez többek között az Északi Áramlat 1 megépülésében is manifesztálódott. Így Ukrajna tranzitszerepének jelentősége nagymértékben csökkent. (Mivel a dolgozatom egyik központi témája az Északi Áramlat és annak létjogosultságának kérdése, ezért erre a témakörre később visszatérek.) Az orosz politikai retorika irányt váltott, és Putyin felajánlotta, hogy az Eurázsiai Unióhoz való csatlakozása esetén hatalmas gázárkedvezményeket kaphat Ukrajna, amelynek köszönhetően

⁴² Gereben Ágnes (2010) Az orosz kapcsolat, Unicus Kiadó, Budapest. 105-120.p.

⁴³ Sz. Bíró Zoltán (2019) Putyin Oroszországa, Noran Libro Kiadó, Budapest.120-122.p., Magyar Nemzet (2010.07.08.) A Harkovi paktum, <https://magyarnemzet.hu/archivum-magyarnemzet/2010/07/a-harkovi-paktum> Letöltés ideje:2022.09.07., Fedinec Csilla (2019) -Kijevi Csirke- (Geo)politika a mai Ukrajnában MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kalligram Kiadó, Budapest, 123.old.

esetlegesen újra stabilá tudja tenni gazdaságát. Az ukránok bevétele az unióba egyben egy politikai fondorlat is volt orosz részről, mivel Ukrajna társulási szerződést akart aláírni az Európai Unióval, de az orosz lépések miatt azt elhalasztotta. A nyugati integrációs törekvések emiatt háttérbe szorultak, amit Putyin kifejezetten győzelemként könyvelt el.⁴⁴

2.15 Vlagyimir Putyin közbenjárása az ukrán belpolitikai viszonyok rendezésére

Az integrációs törekvések elvetésének hatására tüntetéshullám indult meg Ukránjában, ami Janukovics elnök, és a korábban felépített korrupt rendszerrel szembeni magasfokú elégedetlenséget is kifejezte. A helyzetet látva a Kreml továbbra is növelni akarta befolyását az ukránokkal szemben, és a körülményeket kihasználva, ajánlatot tett Janukovics elnöknek. A javaslat szerint harmadával csökkentetné a földgáz árát, és olcsó hozam mellett 15 milliárd dollárért ukrán állampapírt vásárolna. Az ajánlat, mikor nyilvánosságra hozták, nem stabilitást, hanem további ellenállást váltott ki. Putyin meggyőzte Jankovicsot, hogy a tüntetés sorozattal szemben erőteljesen lépjen fel, melynek keretében több megtorló intézkedést fogadtatott el. A hatás nem a kívánt irányba mozdult el, hanem brutális, több száz ember életét követelő vérengzésbe torkolt. Az ország az összeomlás szélére került, melynek hatására Janukovics Oroszországba menekült. A háttérben viszont már elő volt készítve a mai napig is vitatott Krím-félsziget annektálása. Ezt követően a két ország között lévő kapcsolat 2014-re elérte mélypontját, amikor is Szevasztopolt és a Krím-félszigetet a föderációhoz csatolta Putyin.⁴⁵

2.16 Ukrajna bírósághoz fordul

A korábban már megkötött 10 évre szóló szerződés szerint 2009-ben 40 milliárd, majd 2010-től 52 milliárd köbméter gázt kapott volna Ukrajna Oroszországtól. A Naftogaz 2012-től már nem vette ki a szerződésekben foglalt gázmennyiséget a rendszerekből, illetve 2015-től kijelentette, hogy nem kér többet az orosz gázból. Ukrán részről a pereskedés háttérében a Krím-félsziget annektálása, majd pedig a gázárak visszamenőleges csökkentése állt, a Gazprom részéről pedig az ukránoknak korábban leszállított gázmennyiség, és az általuk fel nem használt gáz költségeinek visszaszerzését akarták elérni. A pereskedésnek 2017-ben vetett véget a stockholmi döntőbíróság.⁴⁶ A bíróság 2 milliárd dollár bírság kifizetésére kötelezte a Naftogaz-t, amiért a korábban vállalt és igényelt, a szerződésben foglalt gázmennyiséget nem használta fel a rendszerből, továbbá a 2010-ben meghatározott 52 milliárd köbméter gáz mennyiségét a

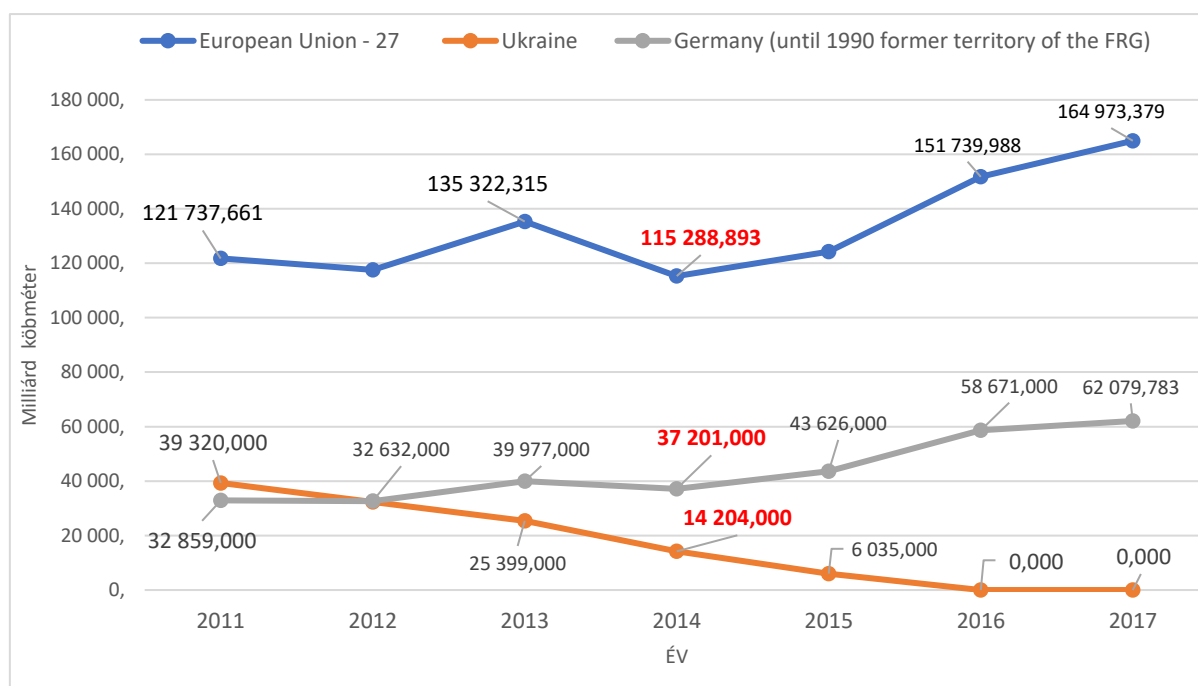
⁴⁴ Sz. Bíró Zoltán (2019) Putyin Oroszországa, Noran Libro Kiadó, Budapest.56-57. old

⁴⁵ Sz. Bíró Zoltán (2019) Putyin Oroszországa, Noran Libro Kiadó, Budapest.57-62. old

⁴⁶ Portfólió (2018) Új fejezetet nyitott Ukrajna a gázháborúban. <https://www.portfolio.hu/uzlet/20180308/uj-fejezetet-nyitott-ukrajna-a-gazhaboruban-279101> Letöltés ideje: 2022.09.12

bíróság 5 milliárd köbméterre csökkentette. A bíróság a Naftogaz túlfizetési keresetét is elutasította. A 2014-ben érkezett gáz árban volt csak hajlandó árcsökkentést elfogadni, amit 485 dollár helyett 352 dollárba állapított meg. Az ukrán pereskedés másik meghatározó része a Gazprom gázexportja volt Európába. Ukrajna azt próbálta megtámadni, hogy Oroszország 119 milliárd köbmétert vállalt a 2014-es exportszerződéseiben, azonban a teljesítésnek nem tett eleget. Természetesen az orosz fél állítása szerint ezeket minden évben felülvizsgálta az igényeknek megfelelően. A pereskedés hatására az orosz gázóriás kezdeményezte az ukrán tranzitgáz szállításáról szóló szerződés felbontását. A Gazprom úgy vélte, hogy az ukrán gazdaság nem tud stabilizálódni, állandó ingatagság és dekadencia jellemzi.⁴⁷

3. ábra: Oroszországból exportált földgáz az Európai Unióba 2011-2017 között időben (saját szerkesztés)

Adatok forrása: Eurostat (Imports of natural gas by partner country)

A 3. ábrán azt szeretném szemléltetni, hogy Oroszország 2014-ben az Eurostat adatai alapján valóban nem tudta teljesíteni az Európai Uniónak vállalt 119 milliárd köbméter gázmennyiséget. Az Ukrajnába exportált gázmennyiség pedig folyamatos csökkenésnek indult, ami 2016-ban nullára redukálódott. Az adatokat elemezve megállapítható, hogy Oroszország 2014-es Krím-félsziget ellen végrehajtott katonai művelete nem változtatott sem Németország, sem az Európai Unió hozzáállásán, mert az Oroszországból importált gázmennyiségük továbbra

⁴⁷ Portfólió (2018) Új fejezetet nyitott Ukrajna a gázháborúban. <https://www.portfolio.hu/uzlet/20180308/uj-fejezetet-nyitott-ukrajna-a-gazhaboruban-279101> Letöltés ideje: 2022.09.12.

is folyamatos növekedést mutatott. Ezt a tényt Sz. Bíró Zoltán is alátámasztotta: ...” *Ez azért érdekes, mert láthatóan nem csak a gázcsörték, de a 2014-es krími annektálás, illetve a kelet-ukrajnai megyék áprilisi fellázítása sem hatott figyelmeztetően a németekre, s majdnem megduplázzák 2012 és 2021 közötti oroszországi vásárlásaikat...*”⁴⁸

3. Az Északi Áramlat 1 (Nord Stream 1) megalakulásának körülményei

A Gazprom 1990-ben felvásárolta a finn érdekeltségű North Transgas OY társaság részvényeinek 50%-t, majd később megszerezte a maradék 50%-ot is. A cég ma már Fortum néven van jelen (1997-ben alapította a Gazprom és a Neste) azzal a céllal, hogy Oroszországból a Balti-tengeren keresztül Észak-Németországba szállíthassanak gázt. A North Transgas OY megvalósíthatósági tanulmányt készített a tervezett projekthez, ami megállapította, hogy a tervezett rendszer és útvonal praktikus és gazdaságos.⁴⁹ Oroszország 2004-ben megnyerte Gerhard Schröder német kancellár támogatását a tervezett vezetéképítésére, majd 2005-ben a két fél egyezményt írt alá. A gázvezeték az Európai Unió is megerősítette egy Transzeurópai-energiahálózatokra (TEN-E) vonatkozó iránymutatással. Az iránymutatás kimondta, hogy a transzeurópai elektromos energia és a transzeurópai gázhálózatok összekapcsolása szükséges, ami a belső piac hatékonyságát növeli.⁵⁰ 2006-ban az iránymutatásnak megfelelően alátámasztották a tervezett Nord Stream elképzelést, ami egy közös energiapolitikát hozott létre, melyben az Északi Áramlat 1 kiemelt projekt lett.⁵¹

3.1 Nord Stream cégalapítása és az Északi Áramlat 1-hez biztosított gázmező

A beruházás kivitelezésére egy svájci székhelyű és bejegyzésű vállalatot hoztak létre Nord Stream néven, melyben öt nagy cég vett részt: Gazprom International Projects LLC (PJSC Gazprom leányvállalat) 51%-os tulajdonrészrel, a német Wintershall Dea AG 15,5%-os, a PEG Infrastruktur AG E.ON 15,5%-os, a NV Nederlandse Gasunie 9%-os, és az ENGIE 9%-os részesedéssel rendelkezett.⁵² Az Északi Áramlat 1 földgázmezője a Jamal-félszigeten fekvő

⁴⁸ Sz. Bíró Zoltánnal készített mélyinterjú (2022.08.16.)

⁴⁹ Gas Strategies Group Ltd. (2005.05.19.) Gazprom buys out Fortum stake in North Transgas OY <https://www.gasstrategies.com/information-services/gas-matters-today/gazprom-buys-out-fortum-stake-north-transgas-oy> Letöltés ideje: 2022.09.19.

⁵⁰ EUR-LEX, An official website of the European Union. Transzeurópai energiahálózatok. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:l27066> Letöltés ideje: 2022.09.19.

⁵¹ Claire Genta (2007) Brüsszel, Európai Parlament. Belső Politikák Főigazgatósága C. Politikai Részleg Állampolgári Jogok és Alkotmányos- Ügyek. Az északi áramlat gázvezetékberuházás és annak stratégiai jelentősége tájékoztató feljegyzés. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj30tLZ8KD6AhU-0HHVUnAliQFnoECAoQAQ&url=http%3A%2F%2Fwww.europarl.europa.eu%2Fmeetdocs%2F2004_2009%2Fdocuments%2Fdv%2F703%2F703356%2F703356hu.pdf&usg=AOvVaw23bxne49CqC56N_Cv6kGjj. Letöltés ideje: 2022.09.19. 3-11.p.

⁵² Nord Stream hivatalos oldala <https://www.nord-stream.com/> Letöltés ideje: 2022.09.25.

Bovanenkovo lelőhely. A helyszínen felkutatott gáz mennyisége megközelítőleg 4,9 billió köbmétert tesz ki, ami a Gazprom szerint megbízható forrást tud biztosítani Európa számára. A gázmezőről mintegy 917 km-es szárazföldi vezeték épült azért, hogy a Balti-tengerfenéken húzódó Északi Áramlat 1 vezetékhez tudjon kapcsolódni. A két vezetékpárral rendelkező Északi Áramlat 1 az orosz Viborg városából indul, és a német Greifswald városánál csatlakozik a német hálózathoz (lásd 4. ábra). Az Északi Áramlat 1 páros vezetéke mintegy 1224 kilométer hosszú, és 55 milliárd köbméter gáz szállítására képes. Az első vezetéket 2010-ben kezdték meg lefektetni, majd a tenger mélyén húzódó munkálatok 2011 év közepén fejeződtek be - év végén pedig már megindult a gáz szállítása is.⁵³

A második vezetéket 2011 év közepén kezdték meg építeni, ami a rákövetkező év közepére készült el, végül az utolsó hónapokban már azon is megindult a gáz exportálása. Az ikervezetékek kapacitása külön-külön évente 27,5 milliárd köbméter exportálására alkalmas. Az Északi Áramlat 1 kapacitását tekintve mintegy 148 000 szélenerőmű átlagos éves teljesítményével egyenértékű, vagy 46 darab 800 MW-os széntüzelésű erőmű teljesítményének felelt meg, ami 26 millió háztartást tudott ellátni energiával. A német csatlakozási pontnál (Greifswald városánál) az Oroszországból érkező gáz az OPAL (Baltic Sea Pipeline Link) és a NEL (North European Gas Pipeline) vezetékrendszerekre csatlakozik, ami lehetőséget biztosít a tovább szállításra.⁵⁴

4. ábra: Az Északi Áramlat 1 gázvezeték nyomvonala

Forrás: Mark Iden (2022.05.31) Pipeline Technology Journal.

⁵³ Nord Stream- Secure gas supply for Europe, <https://www.nord-stream.com/the-project/pipeline/>. Letöltés ideje: 2022.09.19.

⁵⁴ Nord Stream by Numbers (2013.november) https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj43rqR0bn6AhW2wgIHHeb8BCUQFnoECAoQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.nord-stream.com%2Fdownload%2Ffile%2Fdocuments%2Fpdf%2Fen%2F2013%2F11%2Fnord-stream-by-the-numbers_177_20131128.pdf&usg=AOvVaw0j82Jw7j7xFkJa7KwDrFAw. Letöltés ideje: 2022.09.19.

3.2 Gazdasági övezeteket és felségvizeket érintő Északi Áramlat 1 gázvezeték nyomvonala

A NS1 vezeték nyomvonala Oroszország, Finnország, Svédország, Dánia és Németország gazdasági övezetén belül, illetve Oroszország, Dánia és Németország felségvizein húzódik. Mivel a vezeték több ország gazdasági övezetein keresztül megy, ezért az érintett tagországok környezetvédelmi hatásvizsgálatának a jóváhagyására volt szükség. A környezetvédelmi vizsgálatok célja az volt, hogy feltérképezzék a nyomvonalon az adott környezetre gyakorolt hatást. A Nord Stream cég továbbá együttműködött a balti-tengeri Környezetvédelmi Bizottsággal (HELCOM) annak érdekében, hogy a korábban elkészült környezetvédelmi hatásvizsgálatok összevethetőek legyenek a cég ökológia tervével, ami a Balti-tenger környezetvédelmi helyreállítását célozta meg. A Nord Stream kiemelten fontosnak tartotta azt, hogy a tervezett vezetékpár kivitelezése ne okozzon ökológiai veszélyt. A Gazprom szerint, ha környezet károsításra is kerülne sor, az minimális lenne, és inkább a vezeték építése közben várható, mintsem a vezeték elkészülte és annak üzembe helyezése után. Az országok megnyugtatója érdekében az Espoo-i egyezmény alapján a szükséges dokumentumokat és eredményeket az érintett országok számára elérhetővé tette.^{55 56} A dolgozat terjedelmi korlátai miatt az Espoo-i egyezményt és a további környezetvédelmi hatásokat részletesebben nem áll módomban kifejtetni.

3.3 Az Európai Unió és Oroszország által elképzelt tervek és vezetékrendszerek

Az Északi Áramlat 1 vezetékének a megépítésével és beüzemelésével nem maradt annyiban a Gazprom terjeszkedő szerepe, továbbra sem mondtak le arról a lehetőségről, hogy a likviditási problémákkal küzdő Ukrajna tranzitszerepét teljes mértékben kizárják. A dolgozatom kutatási témáját tekintve szükségszerűnek tartom, hogy röviden bemutassam, azt, hogy az Északi Áramlat 1 gázvezeték mellett milyen projektet indultak el az Európai Unió részéről, illetve Oroszország részéről. Az Európai Unió a gázfüggőség megszüntetésére megtervezte a Nabucco gázvezetékét, mely Törökországból, Románián és Magyarországon keresztül juttatott volna el földgázt Ausztriáig. Az EU számára a projekt zászlóshajóként manifesztálódott. Az Európai Unió a gázdiverzifikációs stabilitás érdekében egy új vezetékrendszer megépítését irányozta elő, mely a Kaszpi-térségből és a Közel-Keletről érkező gáz lehetőségével függetlenedni tudott volna az orosz gáztól. Az új projekt Nabucco néven vált

⁵⁵ Nord Stream hivatalos oldala <https://www.nord-stream.com/> Letöltés ideje: 2022.09.19.

⁵⁶ EUR-LEX. An official website of the European Union. A Balti-tenger védelméről szóló Helsinkii Egyezmény <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/helsinki-convention-on-the-protection-of-the-baltic-sea.html> Letöltés ideje: 2022.10.05.

ismerté, mely nagy vetélytársa lett az orosz vezetékrendszereknek, ahogyan a Kék-Áramlatnak és a Déli-Áramlatnak is.⁵⁷

5. ábra: Az EU által tervezett Nabucco projekt tervezett nyomvonal és az Oroszország által elképzelt Déli Áramlat gázvezeték tervezett nyomvonal⁵⁸

Forrás: Rafael Leal-Arcas, Juan Alemany Ríos and Dr Costantino Grasso. (2014)

Oroszország az unió által tervezett vezetékben rivalizálást látott, ezért az orosz fél ezzel szemben megtervezte a Déli Áramlat nevű vezetéket, mely az a stratégiai jelentőségű gázvezeték, ami a Fekete-tenger alatt Bulgárián keresztül szállított volna gázt az Európai Unióba (lásd 5. ábra). A tervezett vezeték továbbra is Ukrajnával szemben lett volna stratégia lépés, melynek fő célja az ukrán tranzitőr szerepének kihagyása.⁵⁹ Azt a geopolitikai lépést, hogy Ukrajna teljes mértékben marginalizálódjon, Oroszország már a 2000-es évektől folyamatosan próbálja elérni. Vlagyimir Putyin a Déli Áramlat tervét 2014-ben megszakította, és helyette megindította Törökországgal való szoros energetikai párbeszédét, majd bejelentették, hogy megépül a Török Áramlat. A Gazprom 2014-ben úgy vélekedett, hogy Németország kulcsszerepe az Északi Áramlat 1 vezetéken keresztül valósul meg, míg délen a Török Áramlat vezetékekkel pedig Törökország kerül kulcspozícióba. A Török Áramlat

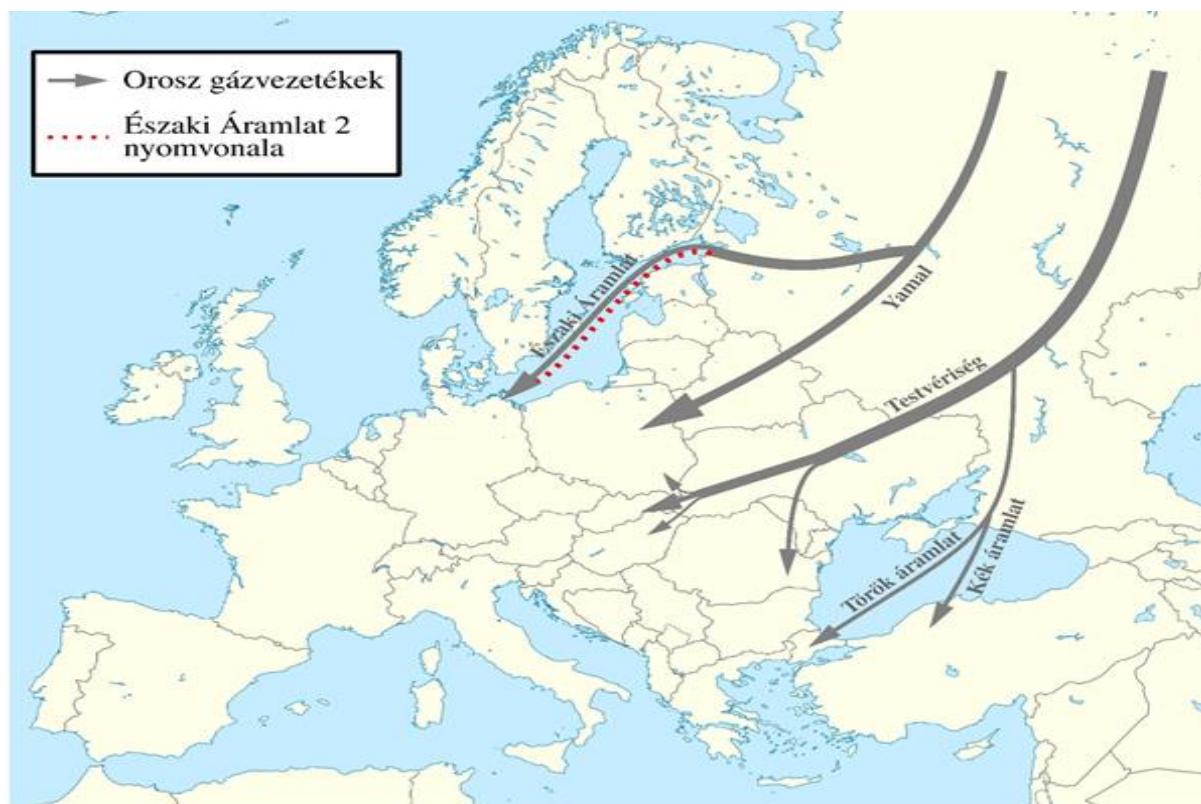
⁵⁷ Hydrocarbons-Technology- Nabucco Gas Pipeline, Europe. <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/nabuccopipeline/> Letöltés ideje: 2022.10.17.

⁵⁸ Rafael Leal-Arcas, Juan Alemany Ríos and Dr Costantino Grasso. (2014) Queen Mary University of London, School of Law Legal Studies Research Paper No. 187/2014. file:///C:/Users/decsyg/Downloads/QMULWP_TPNsenergysecurity_RLAJuanCostantino_29Nov2014.pdf Letöltés ideje: 2022.10.20. 18.p.

⁵⁹ Virág Attila (2016) Áramlatok Örvényében-Gázdiverzifikációs Játzmák Kelet-Közép Európában. https://www.researchgate.net/publication/306111763_Aramlatok_orvenyeben_Gazdiverzifikacios_jatszma_Kel-et-Kozep-Europaban Letöltés ideje:2022.09.02. 93-94. old.

Oroszországból indult volna, és a Fekete-tenger alján húzódva Törökországba végződött volna.⁶⁰

6. ábra: Orosz gázvezetékek Európa irányába

Forrás: Dr. Sziklai R. Balázs, KRTK. (2020.07.16). Portfólió. Gáz Európában: Geopolitikai játszmák az Északi Áramlat bővítése körül

Mint ahogy az előbbieken bemutattam Moszkva diverzifikációs elképzeléseit, a térképen láthatóvá válik a négy fő vezetékrendszer (Északi Áramlat, Jamal, Török Áramlat, és Kék Áramlat) mely lehetőséget kívánt biztosítani Ukrajna kizárására. A Török Áramlat vezetékrendszer tervezett éves kapacitása 49 milliárd köbméter. A 2014-es európai uniós gázigény mintegy 119 milliárd köbméter volt. A két fő útvonal (Északi Áramlat 1, Jamal) kapacitását tekintve mintegy 86,1 milliárd köbméter tesz ki. Ahhoz, hogy a vállalt exportmennyiséget szállítani tudja Oroszország, szükséges a Török Áramlat megépítése, vagy az Északi Áramlat 1 bővítése. Ha a Török Áramlat kivitelezésre kerülne, akkor a növekvő keresletet Oroszország két stratégiai gázcsomóponttal, plusz a Jamal vezetékkel már el tudná látni.⁶¹ Az Európai Unióban a Török Áramlattal kapcsolatos további exporttal összefüggően

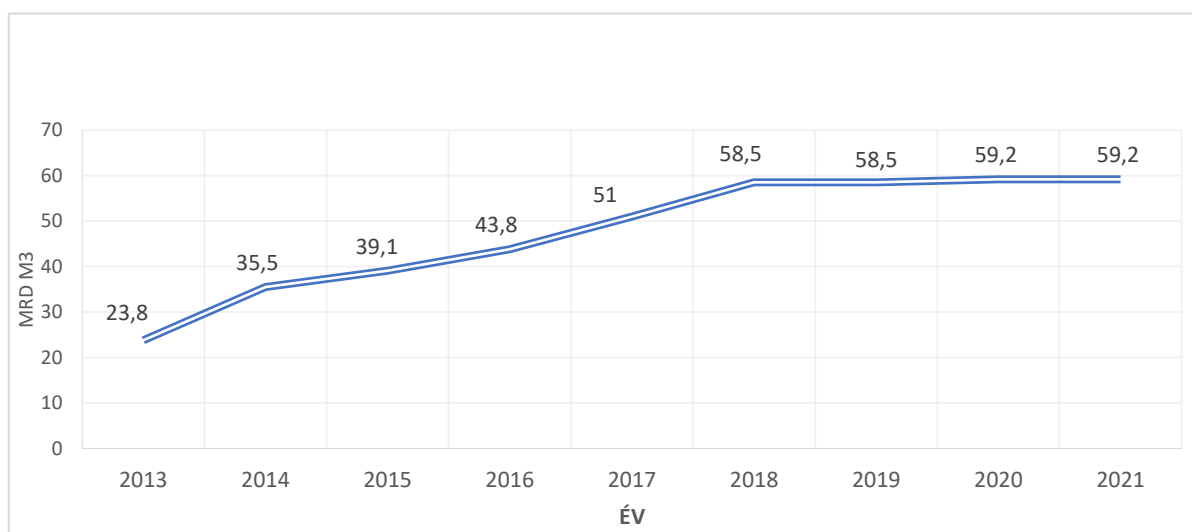
⁶⁰ Georg Zachmann Simone Tagliapietra Bruegel (2015) The Russian pipeline waltz- This is an eventful period for EU-Russia gas relations. Six months ago Russian President Vladimir Putin surprised the energy world by dismissing. <https://www.bruegel.org/blog-post/russian-pipeline-waltz> Letöltés ideje: 2022.10.18.

⁶¹ Georg Zachmann Simone Tagliapietra Bruegel (2015) The Russian pipeline waltz- This is an eventful period for EU-Russia gas relations. Six months ago Russian President Vladimir Putin surprised the energy world by dismissing. <https://www.bruegel.org/blog-post/russian-pipeline-waltz> Letöltés ideje: 2022.10.18.

bizonytalanság merült fel, mivel a szükséges rendszerek Törökország részéről még nem álltak készen, illetve az sem volt egyértelmű, hogy mely országokon ívelt volna át, és csatlakozott volna be az európai vezetékek hálózatába. Moszkva 2015-ben felfüggesztette a tervezett vezeték projektjét. Hivatkozással mindösszesen azt kommunikálta, hogy kételkednek török partnerükben. A meghiúsult vezetékrendszerek mellett Oroszország megkezdte az Északi Áramlat 1 vezetékének bővítési lehetőségét.⁶²

2012 október 08-án felavatták az Északi Áramlat 1 ikervezetékeit, melyek mintegy 55 milliárd köbméter gáz szállítására képes. Gerhard Schröder, aki a politikai pályafutását feladva akkor már a Nord Stream felügyelő bizottságának tagja, a következő képen fogalmazott az Északi Áramlat 1 vezeték beüzemelésével kapcsolatban: „Az Északi Áramlat kétségtelenül az egyik legmodernebb energiaszállítási rendszer, amely biztosítja, hogy Európa megbízható ellátást élvezzen a világ legnagyobb oroszországi lelőhelyeiből. Ma büszkén mondhatjuk: Szállítunk!”⁶³

7. ábra: Az Északi Áramlat 1 gázvezetéken exportált gázmennyiségek alakulása 2013-2021 közötti időszakban (saját szerkesztés)

Forrás: Nord Stream- sajtóközlemények.⁶⁴

A 7. ábrán látható, hogy a tervezett évi 55 milliárd köbméter gázmennyiséghez képest a Gazprom 2013-ban 23,8 milliárd köbmétert exportált, ami minden évben folyamatosan emelkedett. A tervezett export mennyiséget a Gazprom 2018-ban túllépte, így az exportált

⁶² Virág Attila (2016) Áramlatok Örvényében-Gázdiverzifikációs Játzmák Kelet-Közép Európában. https://www.researchgate.net/publication/306111763_Aramlatok_orvenyeben_Gazdiverzifikacios_jatzmak_Kel-et-Kozep-Europaban Letöltés ideje: 2022.09.02. 94-101.p.

⁶³ Nord Stream (2012.10.08.) We Deliver: Nord Stream's Twin Pipelines Come On Stream. <https://www.nord-stream.com/press-info/press-releases/we-deliver-nord-streams-twin-pipelines-come-on-stream-425/> Letöltés ideje: 2022.10.29.

⁶⁴ Nord Stream – sajtóközlemények: <https://www.nord-stream.com/de/presse-info/pressemittelungen/die-nord-stream-pipeline-transportierte-592-milliarden-kubikmeter-erdgas-im-jahr-2021-522/> Letöltés ideje: 2022.10.29.

menyiség 103,5%-os kihasználtságú volt. A további években az export mennyiség folyamatosan növekedett, ami 2021-ben 59,2 milliárd köbmétert jelentett, ami a kihasználtság szempontjából 104,2%-os volt. A Nord Stream első vezetékének a megépítése óta 2021-évre mintegy 441 milliárd köbmétert szállított.⁶⁵ Megállapítható, hogy a növekvő gázigények kiszolgálásra kerültek, és az Északi Áramlat 1 létjogosultsága megalapozott volt az Európai Unió, Németország és Oroszország részéről.

4. Északi Áramlat 2 (Nord Stream 2) megépülésének körülményei

A dolgozatom fókuszában nem a jelenleg zajló energiaháború, hanem az Északi Áramlat 1-2 vezetékének megépítésének létjogosultsága áll, így a napjaikban zajló eseményekre a területi korlátok miatt csak részben térek ki. A dolgozatom előző részében tárgyalt Északi Áramlat 1 vezetékének megépítése és annak létjogosultsága állt, majd pedig azok a stratégiai jelentőségű vezetékek megépítésének elképzelései, melyek Ukrajna tranzitőr szerepének a teljes megszüntetésére irányultak volna orosz részről. Ennek a két résznek a bemutatása nélkülözhetetlen volt ahhoz, hogy a kutatási témám másik fókuszpontját, az Északi Áramlat 2 megépítésének körülményeit vizsgálni tudjam. A vezeték megépítésének célja a Németország és Oroszország közötti energiadialogus bővülése és stabilitása volt, aminek segítségével a növekvő európai energiaszükségletet Oroszország ki tudná elégíteni. Németország tekintetében a beruházás tisztán gazdasági érdekeken alapult. Berlin elképzelése, hogy közvetlenül tudjon gázt importálni Oroszországtól, és ezáltal egy energetikai központtá tudjon válni. Dolgozatom központi szerepét azért szántam Németországnak (illetve az Északi Áramlat 1-2 gázvezetéknek), mert szerettem volna bemutatni, hogy miért számít különlegesnek az angolszász országok állásfoglalása mellett a német keletpolitika. A megközelítés nemcsak abban tér el, hogy a válságok és konfliktusok alkalmával hogyan alakultak az orosz-német-USA kapcsolatok, hanem abban is, hogy milyen érdekek húzódtak meg mögöttük – és hogyan kezelték aktuálisan a releváns politikai párbeszédet a mindenkori vezetők. Az Európai Unió erős függésben áll az orosz gázimporttól, noha már a 2005/2006-os orosz-ukrán gázkonfliktus után a diverzifikáció lehetősége foglalkoztatta az uniós országok vezetőit. A földgáz és kőszén még mindig erős pozíciót foglalnak el az európai energiamixben, aminek kiváltására még feltehetőleg várni kell. Oroszország gázexportja 2020-ban 73% volt az EU-ba, így az import mennyisége növekvő tendenciát mutatott, viszont a belső piaci termelés a Nemzetközi

⁶⁵ Nord Stream (2022) Sajtó közlemények. <https://www.nord-stream.com/de/presse-info/pressemitteilungen/die-nord-stream-pipeline-transportierte-592-milliarden-kubikmeter-erdgas-im-jahr-2021-522/> Letöltés ideje: 2022.10.23.

Energiaügynökség tanulmánya alapján, az akkori tendenciákat figyelembe véve legalább 40%-os csökkenést várt, és a kiesett mennyiséget Európa az Északi Áramlat 1-2 vezetékein keresztül akarta pótolni. Korábban az ukrán gázválság kapcsán felvetettem a kölcsönös függőség kérdését, ami igaznak bizonyult az EU és Oroszország viszonylatában is. Az EU és Oroszország közötti gazdasági kapcsolat már az exportbevételek miatt is kiemelkedő jelentőséggel bírt Oroszország számára.^{66 67} Már a vezeték engedélyezése is ellentmondásokat és megosztottságot szült az európai vezetők között. A projekt orosz és német részről pusztán gazdasági szempontok alapján jelent meg, míg a transzatlanti kapcsolatokban, illetve Ukrajna és Lengyelországgal tekintetében egy geopolitikai aggodalomként, továbbá egy erősödő orosz dominanciaként.^{68 69}

4.1 A vezeték finanszírozása és a tervezett nyomvonala

Az Északi Áramlat 2 projekt a Nord Stream AG által került kivitelezésre, ami 100%-ban Gazprom tulajdonban állt, ezzel ellentétben a NS1 esetén a Gazprom csak 51% tulajdonrészrel bírt a NS AG kivitelező konzorciumban. 2012-ben a NS AG felmérte annak lehetőségét, hogy az NS1 vezetékpár mellé még egy pár vezeték építsen ki. Ahogy korábban, a kivitelezés előtti hatástanulmány pozitív és eredményesnek bizonyult, úgy 2017-ben is aláírták a szerződést, melyben megjelent ismételt 5 finanszírozó cég: a francia ENGIE, az osztrák OMW, a brit-holland tulajdonban lévő Royal Dutch Shell, a német Uniper, és a Wintershall. A beruházás összes költsége mintegy 11 milliárd euróba került, aminek 50%-ának a kifizetését vállalta az 5 finanszírozó cég.^{70 71} Az Északi Áramlat 2 a világ egyik leghosszabb (1230 km) tengeri vezetéke, de kiemelkedő pozíciójával ellentétben a legtöbbet vitatott, és a legjobban megosztó projektnek számít Európában. A vezeték a korábban (2011) már elkészült Északi Áramlat 1

⁶⁶ Martin Russell (2021) EPRS | European Parliamentary Research Service. Eurpien Parlament The Nord Stream 2 pipeline Economic, environmental and geopolitical issues [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690705/EPRS_BRI\(2021\)690705_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690705/EPRS_BRI(2021)690705_EN.pdf) . letöltés ideje: 2022.08.25. 3-4.p.

⁶⁷ Daniel Gros (2022.01) A (E)U-turn from Nord Stream 2 towards a European Strategic Gas Reserve . https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2022/01/CEPS-PB2022-02_A-EU-turn-from-Nord-Stream-2-.pdf . Letöltés ideje: 2022.09.30.2-3.p.

⁶⁸ Szőke Diána (E-2019/28) Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2019 ISSN 2416-0148. KKI elemzések, Vihar egy vezeték körül. Az Északi Áramlat 2 gázvezetékprojekt geopolitikai összefüggései és aktualitásai. https://kki.hu/wp-content/uploads/2019/06/28_KKI-elemzes_NS2_Szoke_20190611.pdf Letöltés Ideje: 2022.08.30. 1-4.p.

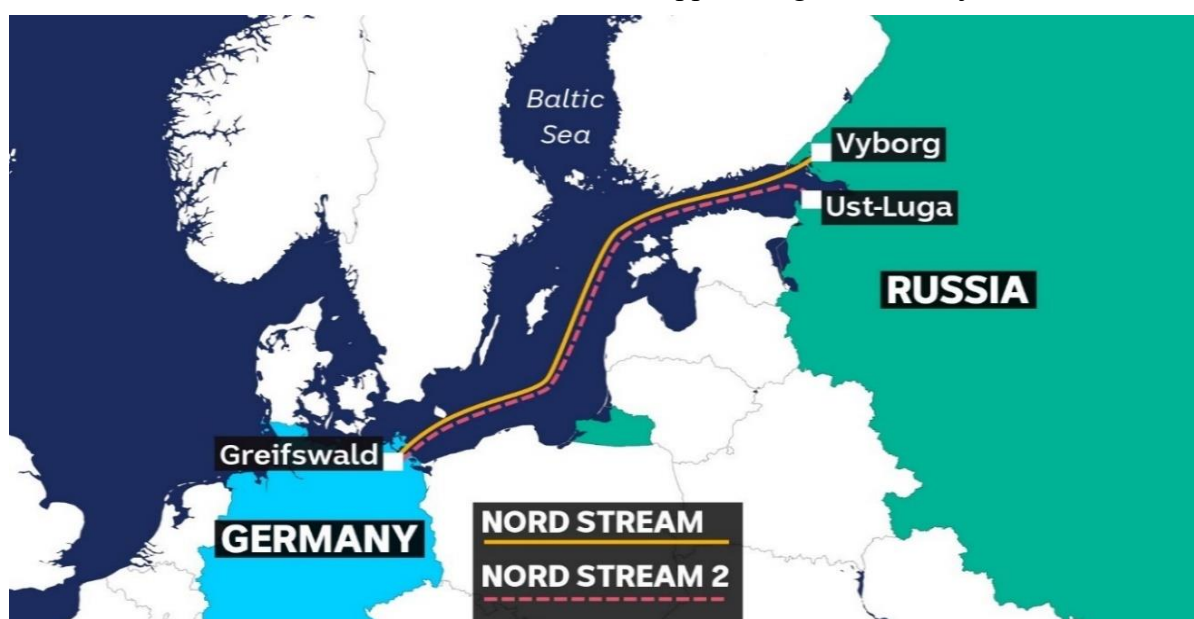
⁶⁹ Universidad de Navarra Europa Central y Rusia | Energía, recursos y sostenibilidad | Logística e infraestructuras | Artículos, The Nord Stream 2 divides the EU. <https://www.unav.edu/web/global-affairs/detalle/-/blogs/the-nord-stream-2-divides-the-eu#> Letöltés ideje: 2022.09.30.

⁷⁰ Claire Mills (2022.03.02) House of Commons Library. Geopolitical implications of Nord Stream 2. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9462/CBP-9462.pdf> Letöltés ideje: 2022.09.30. 7. old.

⁷¹ Alissa de Carbonnel, Maya Nikolaeva (2017) Reuters. UPDATE 2-Gazprom's Western partners agree financing for \$10.3 bln Nord Stream 2 pipeline. <https://www.reuters.com/article/russia-nordstream-financing-idUSL8N1HW46A> . Letöltés ideje: 2022.10.03.

nyomvonalához hasonlóan húzódik a Balti-tenger fenekén. A NS2 belépési pontja a Balti-tengerbe a leningrádi régió Ust Luga (Усть-Луга) területén indul, majd a kilépési pont a tengerből a korábbi vezetékhez hasonlóan Greifswaldnál van. Mint ahogy az előző részben tárgyaltam, a kilépési pontnál található az OPAL (Baltic Sea Pipeline Link) és a NEL (North European Gas Pipeline) vezetékrendszer, ami lehetőséget biztosít a továbbszállításra. A vezeték kapacitása az ikertestvérhez hasonlóan 55 milliárd köbméter, így a NS1 és a NS2 együttes négy vezeték teljes kapacitás esetén 110 milliárd köbméter gáz szállítására képes.⁷² A vezeték építését 2018 kezdték meg, és a tervek szerint 2019-ben akarták azt befejezni, de végül az csak később realizálódott.⁷³

8. ábra: Északi Áramlat 1 és kiemeltképpen a 2 gázvezeték nyomvonala

Forrás: Michael Sohn-Jarrold Fankhauser (2022) ABC NEWS.⁷⁴

4.2 Az Északi áramlat 2 kapcsán kialakult megosztott vélemények és politikai viták

Az Északi Áramlat 2 vezeték tervezése, és annak megépítése körül polarizált viták alakultak ki. Az egyik oldalon a projekt támogatói voltak, amivel szemben a szkepticisták álltak. A viták nagyban nehezítették a projekt kivitelezését, de nem akadályozták meg teljesen. A szkeptikus nézőpont (pld: Európai Bizottság) az Északi Áramlat 2 energiabiztonságát

⁷² Claire Mills (2022.03.02) House of Commons Library. Geopolitical implications of Nord Stream 2. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9462/CBP-9462.pdf> Letöltés ideje: 2022.09.30. 3-7.p.

⁷³ The Encyclopedia of Differences 10Differences. (2022) Difference Between Nord Stream 1 and 2. <https://www.10differences.org/difference-between-nord-stream-1-and-2/> . Letöltés ideje: 2022.09.28.

⁷⁴ The US and Germany have now both targeted Nord Stream 2 to punish Russia. Here's why the pipeline is so important. <https://www.abc.net.au/news/2022-02-24/why-us-germany-sanctions-nord-stream-2-punish-russia/100856910>

kritizálta, mely arra irányult, hogy az Északi Áramlat 2 nem segíti elő egy jövőbeni gázdiverzifikáció lehetőségét, hanem tovább mélyíti inkább a függőséget Oroszországgal.⁷⁵

4.3 Az Európai Unió véleménye az Északi Áramlat 2 létjogosultságáról

A negatív érvelést az Európai Unió azzal támasztotta alá, hogy az Északi Áramlat 2 vezeték megléte nélkül is elég gázimport érkezik a már működő vezetéseken keresztül az EU területére (2021-ben 441 milliárd köbméter). A folyamatot értékelve megállapítható, hogy a korábbi tranzitokat az ukrán vezeték biztosította, ami kielégítő mennyiséget tudott szállítani, noha az ukrán rendszer kapacitása nem volt a legmodernebb, és a vezetékrendszereik nem működtek 100%-os kapacitással. A tervezett ukrán kapacitás 146 milliárd köbméter volt, de a rendszer 2020-ban összesen 56 milliárd köbméter gáz szállítására volt képes. Ukrajna szempontjából a tranzit megszűnésé, és az azzal járó tranzitdíjak kiesése (2 milliárd dollár) további dekadenciát eredményezett. A Bizottság további félelme az Északi Áramlat 2 kapcsán, hogy a Gazprom inkább az ukrán tranzitútvonalat kívánja helyettesíteni, mintsem azt kiegészíteni. Az a megállapítás, hogy Oroszország ki akarja zárni Ukrajnát, már korábban is felmerült, és az Északi Áramlat 1 előkészületeinek során már nyilvánvalóvá vált. Az érintett országok hozzáállása gyakran változott az Északi Áramlat 2 kérdésköre kapcsán.⁷⁶ Ha ennyire vészjósló volt az orosz terjeszkedés, akkor miért támogatta ilyen mértékben Németország? Talán mert a német politikai elit mögött húzódó gazdasági érdekek ebben az esetben is felülírták a biztonságpolitikai és egyben a geopolitikai elképzeléseket, vagy egyszerűen olcsón és gyorsan akartak földgázhoz jutni. Sz. Bíró Zoltán történész és Oroszország szakértő szerint „...Angela Merkel, aki azért távolságtartóbb volt az orosz politikával és Putyinnal kapcsolatban, mint Schröder, nyilván a saját politikai ízlését is félretéve, egy idő után beleszürkülve ebbe a szerepbe, elfogadta a német üzleti köröknek azt a nyomását, miközben az Egyesült Államok nyugtalansággal figyelte a történéseket.”⁷⁷

Sz. Bíró Zoltán értelmezése mellett szeretnék további lehetséges magyarázatokkal szolgálni a szóban forgó kérdésre:

⁷⁵ Martin Russell (2021) EPRS | European Parliamentary Research Service. Eurpien Parlament The Nord Stream 2 pipeline Economic, environmental and geopolitical issues [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690705/EPRS_BRI\(2021\)690705_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690705/EPRS_BRI(2021)690705_EN.pdf). Letöltés ideje: 2022.08.25. 7-8.p.

⁷⁶ Martin Russell (2021) EPRS | European Parliamentary Research Service. Eurpien Parlament The Nord Stream 2 pipeline Economic, environmental and geopolitical issues [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690705/EPRS_BRI\(2021\)690705_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690705/EPRS_BRI(2021)690705_EN.pdf). Letöltés ideje: 2022.08.25. 7-10.p.

⁷⁷ Sz. Bíró Zoltánnal készített mélyinterjú (2022.08.16)

- az ukrán gázvezetékek a korukból fakadóan előbb vagy utóbb felújításra, vagy egy komplexebb karbantartásra fognak szorulni, melyet a pénzügyileg instabil Ukrajna vélhetően nem tudna finanszírozni;
- a vezetékrendszerek kimenő kapacitása névlegesen ugyan 178 milliárd köbméter volt, azt azonban soha egyszer sem érte el;
- az Északi Áramlat 2 vezeték közvetlen kapcsolatot biztosít Oroszország és Németország között, mely rövidebb, mint az Ukrajnát átszelő, és az Európai hálózatba csatlakozó vezetékek;
- a közvetlen kapcsolat értelmében nincs tranzitdíj;
- az Északi Áramlat 2 esetében 100 km esetében 1000 köbméter gáz ára 2,1 millió dollárba, míg az ukrán tranziton keresztül ugyanez az összeg 2,5 millió dollárba kerülne;
- az Oroszország és Ukrajna közötti viszony nagyban hozzájárult ahhoz, hogy alternatív források után nézzon Németország - de igaz ez a többi importra szoruló európai országra is;⁷⁸

A Gazprom fő stratégiai célja, hogy export kérdésben stabilitás legyen, és vezetékei fölött ellenőrzést tudjon gyakorolni. Nos, Ukrajna esetében ez a feltevés nem állja meg a helyét, mert sem stabilitás, sem pedig felügyeleit joga nincs a Gazpromnak. 2016-ban az Európai Unió akkori energiaügyi biztosa, Maroš Šefčovič, a következőképpen fogalmazott az Északi Áramlat 2-ről: „...Soha nem láttam olyan projektet, amelyet tisztán kereskedelmi projektnek hirdettek, ennyire heves politikai vitákkal tűzdelve.”⁷⁹ A problémák már ott elkezdtek halmozódni, amikor 8 EU ország (Csehország, Magyarország, Lettország, Lengyelország, Románia, Szlovákia, Litvánia és Észtország) bizalmatlanságát fejezte ki a vezeték létjogosultságával kapcsolatban, mivel úgy érezték, hogy az egész projekt az energiabiztonságon túlmutatóan, már biztonságpolitikai és geopolitikai veszélyeket rejt magában az erősödő orosz dominanciával egyetemben.⁸⁰ Más országok esetében is megfogalmazásra kerültek ellenvetések az Északi Áramlat 2 kapcsán. A korábbi ukrán elnök, Petro Porosenko politikai projektnek nevezte az Északi Áramlat 2 vezetéket, illetve a jelenlegi ukrán elnök, Volodimir Zelenskij is geopolitikai

⁷⁸ Martin Russell (2021) EPRS | European Parliament. The Nord Stream 2 pipeline Economic, environmental and geopolitical issues [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690705/EPRS_BRI\(2021\)690705_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690705/EPRS_BRI(2021)690705_EN.pdf) Letöltés ideje: 2022.09.02.

⁷⁹Georgi Gotev (2016.04.20.) EURACTIV Šefcovic sheds light on Nord Stream 2 negotiations. <https://www.euractiv.com/section/energy/news/sefcovic-sheds-light-on-nord-stream-2-negotiations/> Letöltés ideje: 2022.10.03.

⁸⁰Andrius Sytas (2016) Reuters (2016.03.). EU leaders sign letter objecting to Nord Stream-2 gas link. <https://www.reuters.com/article/uk-eu-energy-nordstream/eu-leaders-sign-letter-objecting-to-nord-stream-2-gas-link-idUKKCN0W11YV> Letöltés ideje:2022.10.03.

kockázatra hívta fel a figyelmet - ahogyan Észtország és Litvánia is.⁸¹ Az Északi Áramlat 2 beüzemeléséhez szükséges volt az Európai Uniónak a gázpiac jogi szabályozása, de a dolgot terjedelmi korlátai miatt a kérdéskört jelen esetben nem fejtem ki.

4.4 Az új orosz-ukrán gáztranzit szerződés

Az Oroszország és Ukrajna között korábban létrejövő 10 éves szerződés (2009-2019) 2019 december 31. napjával lejárt. A lejárat előtt a két ország vezetője, Vlagyimir Putyin és Volodimir Zelenskij tárgyalásba kezdett az új tranzit szerződések lefektetése érdekében. A két ország között az Európai Bizottság, Franciaország és Németország közvetítő szerepe nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Oroszország és Ukrajna között új megállapodás szülessen gazdasági kérdésekben - noha a két ország között 2014-ben a Krím-félsziget annektálása óta feszült politikai és gazdasági viszony volt jellemző, és a kompromisszumra szinte esély sem volt.^{82 83}

Ukrajna az új szerződést már - a korábbi hosszútávú 10 éves elképzelésekkel szemben - mindössze csak 5 évre tervezte, azaz 2019-2024 között. A szerződések megkötésének egyik fő kritériuma a Gazprom részéről az volt, hogy a korábbi bírósági eljárásból fakadó követeléseket Ukrajna vonja vissza, így a Gazprom a megkötendő új szerződések értelmében a korábbi tranzitvitákat elválassza az új tranzit megállapodástól. A korábbi gáztranzitért felelős Naftogaz Ukrajna létrehozta az ukrainai Gázszállítási Rendszerüzemeltető (GTSOU) céget, mely célja az volt, hogy megfeleljen az európai piaci elveknek, és biztosítsa a gáztranzitot. A Naftogaz és a GTSOU a költségek csökkentése érdekében az Európába irányuló gázt a Sudzha belépési pontnál lévő vezetéken keresztül, míg Romániába és Moldáviába a Sokhranovka belépési pontján lévő vezetéken keresztül fogja továbbjuttatni a célországoknak az orosz gázt (Lásd 9. ábra). Az új tranzit megállapodás értelmében Oroszország 2020-ban 65 milliárd köbméter gázt exportál, majd 2021 és 2024 között pedig 40 milliárd köbmétert fog exportálni Ukrajnán keresztül, mely 7,2 milliárd tranzitköltséget fog eredményezni Ukrajnának. Oroszország és Ukrajna 2019 december 30-án megállapodott, és az új szerződéseket aláírták, mely 2024-ig biztosítja az ukrán tranzitot.⁸⁴

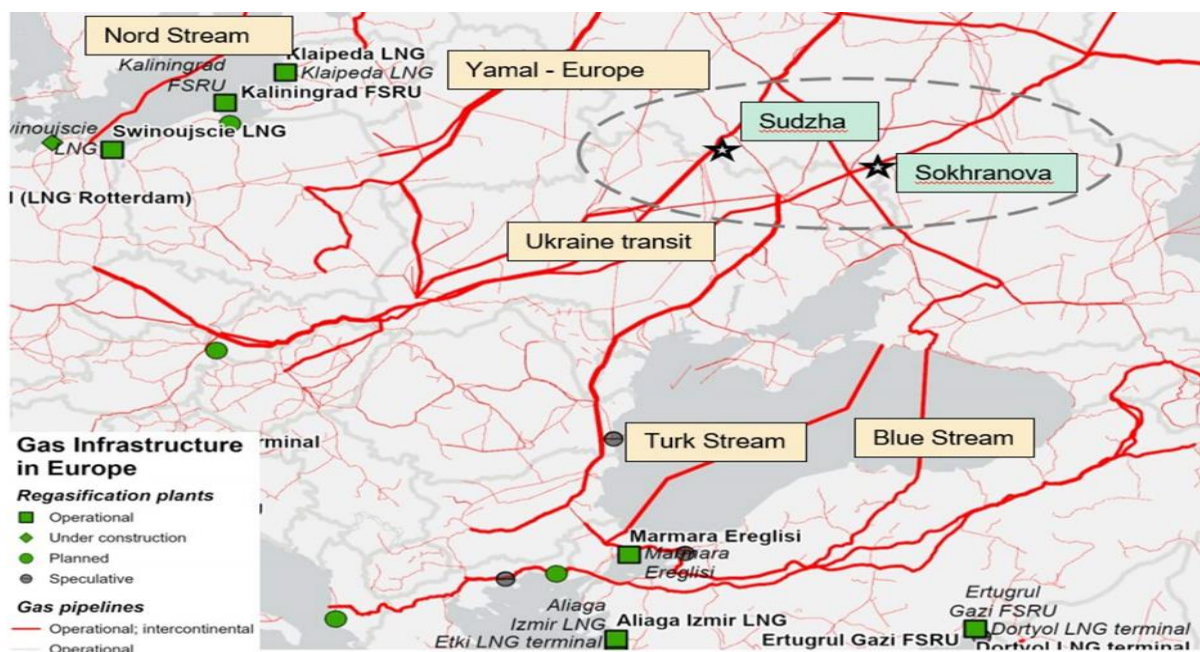
⁸¹ Ryan Jacobsen (2021.01.) Institute for politics and society. US Sanctions on Nord Stream 2. <https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2021/01/US-Sanctions-on-Nord-Stream-2-IPPS.pdf> Letöltés ideje: 2022.09.10. 4-6.p.

⁸² Victor Mallet. (2019) Financial Times. Zelensky stands firm in first encounter with Putin over Crimea. <https://www.ft.com/content/b9f1896c-1b4d-11ea-9186-7348c2f183af> Letöltés ideje: 2022.10.25.

⁸³ Simon Pirani and Jack Sharples (2020) The Oxford Institute for Energy Studies. The Russia-Ukraine gas transit deal: opening a new chapter. <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2020/02/The-Russia-Ukraine-gas-transit-deal-Insight-64.pdf> Letöltés dátuma: 2022.10.25.

⁸⁴ Georgi Gotev (2019.12.31.) Euractiv. Russia and Ukraine finalise gas deal just ahead of New Year deadline. <https://www.euractiv.com/section/energy/news/russia-and-ukraine-finalise-gas-deal-just-ahead-of-new-year-deadline/> Letöltés ideje: 2022.10.25.

9. ábra: Sudzha és a Sokhranova belépési pontoknál csatlakozó ukrán gázvezetékek iránya

Forrás: Energy Knowledge Institute (2022) Ukraine disrupts gas deliveries to Europe for the first time.

Sz. Bíró Zoltán szerint az újonnan kötött szerződésben foglalt tranzitdíjat Oroszországnak kell fizetnie: „...a szerződés arra vonatkozik, ha szállít Oroszország, ha nem, akkor is ezt a mennyiséget köteles kifizetni Ukrajnának.” A történész szerint a két ország között létrejövő szerződésnek van egy másik vetülete is: „...Nyilván ez nyugati nyomásra született meg, főleg a németek gyakoroltak nyomást az oroszokra annak érdekében, hogy ezen keresztül próbálták eladni az Északi Áramlat 2 vezetéket, mely üzemelésével nem alakul ki az a helyzet, hogy teljes egészében elesne a tranzit szállításoktól Ukrajna.”⁸⁵

A felvetéssel egyetértek, mivel az Északi Áramlat 2 esetében Ukrajna már korábban is kifejezte félelmét, miszerint a vezeték létjogosultsága már geopolitikai kockázatot jelentene, továbbá az orosz diverzifikációs elképzelések az Északi Áramlat 2 létrehozásával már láthatóvá vált Ukrajna számára. A félelem alapjait az is erősítette, hogy a korábbi 10 éves tranzitszerződések lejáratának határideje közel volt, és az új szerződések megkötésére kicsi esélyt látott a kijevi vezetés. Így az erős német lobbierő érthetővé vált, mivel Németország fent akarta tartani a kialakult jó gazdasági viszonyt Oroszországgal.

⁸⁵ Sz. Bíró Zoltánnal készített mélyinterjú (2022.08.16.)

4.5 Az Amerikai Egyesült Államok szerepvállalása az Északi Áramlat 2 projektben

A kialakult ellentétes nézőpontok mellett az Egyesült Államok nagy szerepet játszott az Északi Áramlat 2 vezeték megvalósításának a feltartóztatásában. Az Amerikai Egyesült Államok úgy vélekedik, hogy az Északi Áramlat 2 megerősíti az orosz befolyást Európába, illetve az orosz gáztól való függetlenedés lehetetlenné válik, melyek a transzatlanti kapcsolatokra is kihatással lehetnek. 2017-ben az Egyesült Államok elfogadta a CAATSA⁸⁶ (Amerika ellenfelei elleni szankciós törvény) törvényt, mely főként Oroszországgal szembeni büntetőintézkedésekre adott lehetőséget. A törvény iránymutatásként indult, majd az Északi Áramlat 2 vezeték építésében részt vevő vállalatok korlátozására is kiterjedt. Mint ahogy korábban is említettem, az Északi Áramlat 2 vezeték építését 2019 év végére be akarták fejezni, de Dánia többször kifogásolta a vezeték nyomvonalát, mely többszöri módosítást eredményezett, amiből eredően a tervezett befejezés időpontja először 2020-ra módosult. Dánia nem tudta eldönteni, hogy a vezeték a Bornholm sziget északi vagy a déli részén haladjon, de végül az engedélyezési eljárások könnyítése érdekében maradt az eredeti, déli tervek mellett.⁸⁷

A Gazprom gyorsan haladt a munkálatokkal, és már csak 160 km volt vissza a teljes befejezésig, mikor az Egyesült Államok úgy döntött, hogy elfogadja az Európa védelméről szóló törvénycsomagot (PEESA⁸⁸- Az európai energiabiztonságról szóló törvény-), amit Donald Trump amerikai elnök aláírásával hitelesített. A törvény lehetőséget biztosított az Egyesült Államoknak, hogy beavatkozzon az építési folyamatokba, így a vezeték lefektetésért felelős társaságok (svájci Allseas, olasz Saipem)⁸⁹ működését felfüggesztették, és a további munkálatokat a Gazpromnak kellett átvállalnia. A további szigorítások érdekében a CAATSA törvényt teljes mértékben kiterjesztették az Északi Áramlat 2-re, továbbá a PEESA törvénycsomagot célirányossá tették. Az új PEESA törvény már olyan szankciókra adott lehetőséget, melyekben már személyeket érintően tudtak szankcionálni. Az elsők között szerepelt a Fortunat vezeték építő hajó, és annak orosz tulajdonosainak a szankcionálása. A

⁸⁶ U.S. DEPARTMENT OF THE TREASURY. Countering America's Adversaries Through Sanctions Act-Related Sanctions. <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/sanctions-programs-and-country-information/countering-americas-adversaries-through-sanctions-act-related-sanctions> Letöltés ideje: 2022.09.03.

⁸⁷ Katja Yafimava (2019.03) The Oxford institute for energy studies. Gas Directive amendment: implications for Nord Stream 2. <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2019/03/Gas-Directive-Amendment-Insight-49.pdf> Letöltés ideje: 2022.09.05.

⁸⁸ U.S DEPARTMENT of STATE (2021) Protecting Europe's Energy Security Act (PEESA), as Amended. <https://www.state.gov/protecting-europes-energy-security-act-peesa/#:%7E:text=PEESA%2C%20as%20amended%2C%20provides%20the,endanger%20Europe%27s%20political%20and%20economic> Letöltés ideje:2022.09.03.

⁸⁹ Keystone-SDA/ds (2019.12.21) swissinfo. Az orosz gázvezeték-projekt miatt bevezetett amerikai szankciók sújtották a svájci céget. https://www.swissinfo.ch/eng/energy-politics_us-sanctions-over-russian-gas-pipeline-project-hit-swiss-firm/45451528 Letöltés ideje:2022.09.16.

vezeték építése a szankciók hatására megakadt, de nem végleg, mert 2021 év elején a Gazprom további vezetékfektető hajókkal újraindította a kivitelezés folyamatát.⁹⁰

A Donald Trump helyére lépő Joe Biden amerikai elnök kommunikációjában erősen bírálta az Északi Áramlat 2 kivitelezését, de további büntető intézkedéseket nem kezdeményezett, mert felismerte, hogy a vezetéknek a megépülését érdemben már nem tudják megakadályozni.⁹¹ Joe Biden 2021 év közepén egy megállapodást írt alá Németországgal, melynek központi eleme az volt, hogyha Oroszország a földgázt fegyverként akarja használni a későbbiekben, akkor Németország szankciók alkalmazásával fog fellépni, melyben az orosz exportok piacát is korlátozni fogják az Európai Unió területén.⁹²

Antony J. Blinken, külügyminiszter az Északi Áramlat 2 kapcsán a következőket fogalmazta meg: *„Továbbra is ellenezni fogjuk ennek a projektnek a befejezését, amely gyengítené Európa, valamint Ukrajna és a keleti szárny NATO- és EU-országi energiabiztonságát. Az Északi Áramlat 2 vezetékekkel szembeni ellenállásunk rendíthetetlen. Bár nem mindig értünk egyet, szövetségeseinkkel a kapcsolat továbbra is erős, és pozíciónk összhangban van azon elkötelezettségünkkel, hogy erősítsük transzatlanti kapcsolatainkat, mindez nemzetbiztonsági ügy.”*⁹³

4.6 Németországi reakciók az Amerikai Egyesült Államok közbelépésre

A projektet támogató német politikusok inkább az amerikai-orosz konfliktusban látták a veszélyt, mintsem az Északi Áramlat 2-ben. Németország az USA közbenjárását nem üdvözölte, úgy vélte, hogy az Egyesült Államok beavatkozik Európa energiapolitikájába. Heiko Maas külügyminiszter is élesen bírálta az Egyesült Államok által elfogadott szankciókat, aki a következőket fogalmazta meg: *„Az európai vállalatokat is szankciókkal fenyegető intézkedésekről szóló bejelentéseivel az amerikai kormányzat figyelmen kívül hagyja Európa*

⁹⁰ Martin Russell (2021) EPRS | European Parliamentary Research Service. Eurpien Parlament The Nord Stream 2 pipeline Economic, environmental and geopolitical issues [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690705/EPRS_BRI\(2021\)690705_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690705/EPRS_BRI(2021)690705_EN.pdf) Letöltés ideje: 2022.09.01.

⁹¹ Martin Russell (2021) EPRS | European Parliamentary Research Service. Eurpien Parlament The Nord Stream 2 pipeline Economic, environmental and geopolitical issues [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690705/EPRS_BRI\(2021\)690705_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690705/EPRS_BRI(2021)690705_EN.pdf) Letöltés ideje: 2022.09.01.

⁹² Demkó Attila (2022) MCC Geopolitikai Műhely. A világ 2022-ben c elemzésben Balogh Zsófia Stipendium Peregrinum ösztöndíjas földrajzhallgató elemzése. Az Északi Áramlat-2 projekt hatásai Ukrajnára. MCC Geopolitikai Műhely. A világ 2022-ben.442-451.p. [file:///C:/Users/decsyg/Downloads/2022_MCC_avilag2022ben_4fd9ce1e878934cdb21d7a65990bec649b490dd3%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/decsyg/Downloads/2022_MCC_avilag2022ben_4fd9ce1e878934cdb21d7a65990bec649b490dd3%20(1).pdf). Letöltés ideje: 2022.11.25.

⁹³ ANTONY J. BLINKEN. (2021.05.19.) U.S DEPARTMENT of STATE. Nord Stream 2 and European Energy Security. PRESS STATEMENT. <https://www.state.gov/nord-stream-2-and-european-energy-security/> Letöltés ideje: 2022.09.25.

azon jogát és szuverenitását, hogy maga döntse el, honnan és hogyan szerezzük be az energiánkat. Az európai energiapolitikáról Európában döntenek, és nem Washingtonban. Határozottan elutasítjuk a területen kívüli szankciókat."⁹⁴ Egyébiránt Ursula von der Leyen is az USA fellépését bírálta, melyet úgy fogalmazott meg, hogy „*az EU Bizottsága határozottan elutasítja az olyan európai vállalatok elleni szankciókat, amelyek a törvénynek megfelelő projektekben vesznek részt.*”⁹⁵ Németország gazdasági elképzelése alapján az Északi Áramlat 2 beüzemelése után a német fogyasztóknak kevesebbet kell majd fizetniük a gázért, mivel a vezeték üzemeltetésének költsége alacsonyabb, így ennek köszönhetően árcsökkenést érhetnek majd el. Becslésük szerint 15-35%-os gázárcsökkenést vártak a projekt megvalósulásától.⁹⁶

Véleményem szerint, ha az Északi Áramlat 2 véglegesen elkezdte volna a működését, abból fakadóan Németország vélhetően kulcspozícióba került volna Lengyelországgal, Ukrajnával és Csehországgal szemben. Mivel nem titkolt törekvése volt Oroszországnak az ukrán tranzit útvonalának kiiktatása, ezért az Északi Áramlat 2 beüzemelése esetén az előbb említett három ország amúgy is szorult gazdasági helyzetbe került volna (és a megvalósulás megghiúsulása miatt került így is szorult helyzetbe). A korábbi gáztranzit útvonalak megszűntek volna, akkor a szükséges gázmennyiséget más útvonalakon keresztül lehetne csak beszerezniük, továbbá gazdasági szempontból is hátrányos helyzet fog kialakulni számukra, mert a tranzitútvonal kiiktatásával az országok elesnek a tranzitdíjaktól. Ukrajna eredetileg is legalább kétmilliárd dollárnyi kiesést prognosztizált, ami az ingatag gazdasági szektornak egyébként is hatalmas kiesést jelentett volna. Továbbá Ukrajna elveszíti így azt a szerepét, amivel Oroszországgal szemben még fel tudott lépni, noha kis sikerrel, de több ízben kényszerült tárgyalóasztalhoz ülni Moszkva annak érdekében, hogy megállapodásra jusson Kijevvel, aminek köszönhetően az exportszerződésekben foglalt mennyiséget biztosítani tudja Nyugat-Európa irányába. Jelen esetben, ha az Északi Áramlat 2 beüzemelésre kerülne, és a korábbi tranzit útvonalak megszűnnek, vagy legalábbis lecsökkennek, akkor egy orosz-német konfliktus esetén nincs egy kapuőr, aki tárgyalási alappal bírna az exportkérdésben, így az oroszok bármikor zsarolási

⁹⁴ Federal Foreign Office Deutsch (2020.07.16) Sajtóközlemény-Statement by Foreign Minister Heiko Maas on the US announcement on plans to tighten guidance on CAATSA. <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/maas-caatsa/2368756> Letöltés ideje: 2022.09.05.

⁹⁵ RFE/RL2019.12.27) RadioFreeEurope RadioLiberty European Commission President Criticizes U.S. Nord Stream Sanctions. <https://www.rferl.org/a/european-commission-president-criticizes-u-s-sanctions-on-nord-stream/30347898.html> Letöltés ideje: 2022.09.24.

⁹⁶ Martin Russell (2021) EPRS | European Parliamentary Research Service. Eurpien Parlament The Nord Stream 2 pipeline Economic, environmental and geopolitical issues [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690705/EPRS_BRI\(2021\)690705_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690705/EPRS_BRI(2021)690705_EN.pdf) Letöltés ideje: 2022.09.28.

tényezőként fel fogják tudni használni az Északi Áramlat vezetékeit – ahogyan ez jelenleg, noha más körülményekből fakadóan, de aktuális.

4.7 Északi Áramlat 2 felfüggesztésének körülményei

2021 év végén az Egyesült Államok, Németország, Nagy Britannia, az Európai Unió és a NATO is figyelmeztette Oroszországot, hogy hagyjon fel a katonai mozgósítással az ukrán határ mellett, és végképp álljon el attól, hogy Ukrajnával szemben egy esetleges katonai beavatkozás mellett döntsön. A tagországok már ekkor figyelmeztették Oroszországot, hogy lépésinek gazdasági következményei lehetnek, így például az Északi Áramlat 2 beindításhoz szükséges hatósági engedélyt nem fogják jóváhagyni. Mindeközben az Északi Áramlat 2 üzemeléséhez szükséges tanúsítási eljárás felfüggesztésre került, mivel a németországi szakasz kivitelezéséért felelős cég nem felelt meg a korábban elfogadott irányelveknek, kifejezetten a német előírásoknak, így ameddig az nem kerül elrendezésre, addig az Északi Áramlat 2 beüzemelési eljárása felfüggesztésre kerül. 2022 év elején a fokozódó katonai jelenlét az ukrán határ mentén arra sarkalta az Egyesült Államokat, hogy először javaslatokat tegyen a német kormánynak, miszerint az Északi Áramlat 2 vezetékének a beüzemelésével hagyjon fel, és a projektet akadályozzák meg úgy, hogy a tanúsítási folyamatot állítsák le.⁹⁷ Mindeközben Vlagyimir Putyin 2022 február 21-én kijelentette, elismeri független egységként az Ukrajnában található Donyeck és Luhanszk régiókat.⁹⁸ A folyamat biztosítása érdekében Moszkva 2022 február 24-én katonai műveletet indított Ukrajna ellen. Az orosz beavatkozást követően Olaf Scholz német kancellár az eszkalálódott háborús helyzet miatt azonnal felfüggesztette az Északi Áramlat 2 projekthez szükséges beüzemelési tanúsítási eljárást. Robert Habeck gazdasági és klímavédelmi miniszter az orosz beavatkozás kapcsán a következőket mondta: *„Határozottan elítélem a nemzetközi jog Oroszország általi megsértését. Ez a nemzetközi jog súlyos megsértése – minden látható ok nélkül, hűvös és stratégiaileg megtervezett. Összehangolt gazdasági szankciókkal fogunk reagálni és egyértelmű válaszokat fogunk adni. A mai napon*

⁹⁷ Myah Ward (2022.02.07) Politico. Biden vows to shut down Nord Stream 2 if Russia invades, as U.S. and Germany pledge unity. <https://www.politico.com/news/2022/02/07/biden-warns-americans-leave-ukraine-00006374> Letöltés dátuma: 2022.09.30.

⁹⁸ Az Európai Tanács - Az Európai Unió Tanácsa. Az EU válasza Oroszország Ukrajna elleni inváziójára. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-response-ukraine-invasion/> Letöltés ideje: 2022.09.28.

egyelőre leállítottuk az Északi Áramlat 2 jóváhagyását. A geopolitikai helyzet elengedhetetlenné teszi az Északi Áramlat 2 újraértékelését.”⁹⁹ ¹⁰⁰

Az USA a korábban megindított büntetőintézkedések végrehajtására elfogadott (CAATSA, PESSA) törvénycsomagot az Északi Áramlat 2 esetében azonnal kiterjesztette a cégek vezetőire és tulajdonosaira. A Shell PLC igazgatótanácsa 2022 február 28-án bejelentette, hogy kilép a Gazprom minden gazdasági társaságából, és az orosz fellépéstől határozottan elhatárolódik. Az osztrák OMW cég az eset kapcsán a Gazprommal való együttműködés újragondolása mellett döntött. Az Engie úgy fogalmazott, hogy követi a német állaspontot. A Wintershall kártérítési igényt fogalmazott meg a Gazprommal szemben, az Uniper pedig a leállítás mellett döntő német kormány mellé állt. A kialakult helyzet miatt a Nord Stream AG fizetéseképtelenséget jelentett be.¹⁰¹ Az Egyesült Államok által kivetett szankciós csomagok hatására 2022.03.02-án a Nord Stream AG felmondta a munkavállalóival kötött szerződéseit.¹⁰²

4.8 Az Európai Unió szankciós csomagjai Oroszországgal szemben

A dolgozatomban kutatásának ideje alatt, 2022 szeptember 15-ig, az EU összesen hét szankciós csomagot fogadott el Oroszország ellen az Ukrajna ellen megindított katonai művelete miatt. Az első korlátozó intézkedések célja az volt, hogy Oroszország korlátozottan férjen hozzá az EU gazdasági és pénzügyi szolgáltatásaihoz. De hozott az EU megszorító intézkedéseket vízumkérdések ügyében is az orosz állampolgárokat sújtva, illetve konkrét tisztségviselőkre, politikusokra, cégvezetőkre is vezettek be korlátozó intézkedéseket. A tovább eszkalálódott háborús helyzet miatt az EU folyamatosan szigorított a korlátozó intézkedéseiben. Az unió területén légtér zárat rendeltek el az orosz felségjelzésű légijárművekre, az orosz központi bankszektorral folytatott tranzakciók leállításra kerültek, illetve a bankok kizárásra került a SWIFT rendszerből. A korábban meghozott orosz személyekre vonatkozó korlátozásokat az EU kiterjesztette fehérorosz származású személyekre is, valamint az orosz média EU területen való sugárzása tiltásra került. Az EU időről-időre további szigorításokat

⁹⁹ Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz-sajtóközlemény-. Habeck a kelet-ukrajnai helyzetről és az Északi Áramlat 2 tanúsítási folyamatának leállításáról.

<https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Pressemitteilungen/2022/02/20220222-habeck-zur-lage-in-der-ostukraine-und-stopp-des-zertifizierungsverfahrens-fur-nord-stream-2.html> Letöltés ideje:2022.09.30.

¹⁰⁰ offshore-technology (2022.03.02) Beszámoló arról, hogy az Északi Áramlat 2 AG csődöt jelentett a szankciók után. <https://www.offshore-technology.com/news/nord-stream-2-bankruptcy/> Letöltés ideje:2022.10.10.

¹⁰¹ Claire Mills (2022) House of Commons Library. Geopolitical implications of Nord Stream 2. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9462/CBP-9462.pdf> Letöltés ideje: 2022.09.30. 15-16.old.

¹⁰² Nadja Skopljak (2022.03.02.) offshore-energy.biz. Report: Nord Stream 2 AG considers insolvency following US sanctions. <https://www.offshore-energy.biz/nord-stream-2-ag-considers-insolvency-following-us-sanctions/> Letöltés dátuma: 2022.10.15.

vezetett be, melyek már kiterjedek a hitelekre, az energiaágazatra és egyéb luxuscikkekre is. Az energiaágazat elleni büntetőintézkedések kiterjedtek az új energetikai beruházásokra, gazdasági árucikkekre, a vas és acél, valamint a fosszilis energiahordozók importjának korlátozására is - aminek eredményeképpen a földgáz világpiaci ára drasztikus emelkedésnek indult.¹⁰³

5. Konklúzió

A dolgozatom bevezetőjében feltett kutatói kérdések mentén végzett három oldalú (orosz-ukrán-német) vizsgálat alapján a következő megállapításokra jutottam.

Oroszország már 1997-től, a Jamal gázvezeték megépülésétől kezdve megkezdte Ukrajna tranzitszerepének a csökkentését, mely a két ország között feszült viszonyt eredményezett. Moszkva stratégiai lépéseit a 2000-es évek elején alátámasztotta a kibővült európai uniós országok gázigénye, és az Ukrajnával fokozódó feszült viszony. Moszkva számára fenyegetettséget jelentett az Ukrajnában zajló hatalmi viszály és az instabil politikai viszony, így a földgáz kérdése Oroszország számára politikai kérdéssé vált Ukrajnával szemben, ami a 2006/2009-es gázválságokban realizálódott. A kialakult gázválságok hatására az Európai Unió új gázimport útvonalak létrehozásának a lehetőségét kereste (Nabucco), mellyel szemben Oroszország új útvonalakat tervezett meg (Kék Áramlat és a Déli Áramlat). Az új orosz útvonalak célja továbbra is az volt, hogy Ukrajnát kizárja a tranzitszerepből, illetve stratégiai gázcsomópontokat alakítson ki „északon” Németország közbenjárásával, illetve „délen” Törökország együttműködésével.

Véleményem szerint a Moszkva és Kijev között kialakult kölcsönös interdependencia 2011-ben megszűnik, mikor is Vlagyimir Putyin célkitűzéseinek hatására Ukrajna nyugati irányba történő integrációs terveit megakadályozza, miközben a marginalizálódásra tett lépései az Északi Áramlat 1 gázvezeték megépülésében realizálódnak. A két ország közötti viszony teljes mértékű elhidegülése a 2014-ben Oroszország által végrehajtott Krím-félsziget annektálásával bezárul. Az ukrán gázválságok, és az instabil ukrán belpolitikai viszonyok kiváló lehetőséget biztosítottak Putyinnak, hogy a németországi gazdasági kapcsolatokat szorosabbra fűzze. A Németország és Oroszország között kialakult gazdasági viszony már a hidegháborús években kirajzolódott, amit a 2006/2009-ben kitört ukrán gázválság stabilizált.

Úgy gondolom, Németország felismerte azt a tényt, hogy szükséges egy stabil tranzit útvonal, melyet nem befolyásol egy instabil belpolitikai viszony, az energiaellátás pedig

¹⁰³ Az Európai Unió Tanácsa (2022) Az EU válasza Oroszország Ukrajna elleni inváziójára. <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-response-ukraine-invasion/#how> Letöltés ideje: 2022.10.20.

fenntarthatóvá és biztonságossá válik. A két ország közötti szoros gazdasági viszonyt az Északi Áramlat 1 gázvezeték jelenítette meg. Moszkva számára a gázvezeték stratégiai jelentőségűvé vált, mivel egy közvetlen gázvezeték kapcsolat alakult ki az Európai Unió és Oroszország között, továbbá Ukrajna kizárása immár lehetővé vált.

Az Európai Unió tapasztalva, hogy a gázellátás biztonsága Ukrajnán keresztül kiszámíthatatlan, az energiabiztonság folytonossága érdekében az Északi Áramlat 1 projektet támogatta. Az Északi Áramlat 1 jóváhagyása az Európai Unió által, illetve az a tény, hogy az unió elismeri azt, hogy export kérdésben rá van szorulva az orosz exportgázra, a tárgyalt időszakban paradox jelenség. Mindeközben, ahogy azt már fentebb említettem, az Európai Unió diverzifikációs lépéseivel megtervezi a Nabucco projektet, ami az orosz energetikai tervekkel a Kék-Áramlattal és a Déli-Áramlat szemben lett volna az európai zászlóshajó, mely az orosz gázt váltotta volna ki a piacról, és diverzifikálta volna a magtértség számára a lehetőségeket. Kérdésként merült fel bennem, hogy a jelentős gázfüggőséget már ekkor megszüntetni kívánó Európai Unió miért hagyta jóvá az Északi Áramlat 1 projektet? A válaszra teljes mértékű bizonyosságot nem találtam, de a kutatási dokumentum és szakirodalmak alapján egy erős német-orosz lobbij megjelenése biztosította az Északi Áramlat 1 létjogosultságát.

Ezen érvekkel egyetértve azt gondolom, hogy az Európai Unió részese akart lenni egy olcsó fűtőanyag felhasználásának, és ezért hajlandó volt geopolitikai törekvéseit, valamint a biztonságpolitikai szemléletet felülírni, akár az orosz függőségnek való kiszolgáltatottsága révén is. Oroszország és Németország között jól működő energetikai párbeszéd eredményeképpen megjelent az Északi Áramlat 1 bővítésének a lehetősége. Németország az Északi Áramlat 2 projektet tisztán gazdasági érdekek tekintette, de mögötte ott húzódott egy stratégiai elképzelés lehetősége is, hogy Európa szívében gázcsomóponttá váljon, ami a gáztranzit kérdésben már geopolitikai átrendeződést eredményezne. Németország a bővítés lehetőségét alátámasztotta az ukrán gázvezetékrendszerek elavultságával, az elégtelen kapacitásukkal, továbbá azzal, hogy az Északi Áramlat 1-2 közvetlen kapcsolatot biztosít Oroszország és Németország között, ami rövidebb, mint az ukrán tranzitút vonal, amiből Németország egy tranzitköltségek nélküli olcsóbb földgázt képes importálni.

Az Északi Áramlat 2 kapcsán az Európai Unió retorikát váltott az Északi Áramlat 1-hez képest, ami már inkább kritikus lett, mint támogató. Az Európai Uniónak az Északi Áramlat 2 geopolitikai kockázatot jelentett, mintsem gazdasági előnyt, amit már az Egyesült Államok is fokozott figyelemmel kísért. Mindeközben Ukrajnának a korábbi 10 éves gázszerződése lejárt Moszkvával, amit már egy más konstrukcióban, 5 évre szólóan 2019 december végén újrakötöttek. Moszkva engedékenysége az új szerződések tekintetében feltételezhetően nem

volt véletlen. Ukrajna teljes kizárását az Európai Unió nem támogatta volna, viszont a németországi erős lobbinak szüksége volt az Északi Áramlat bővítésére. Tehát úgy vélem, hogy az új ukrán gázszerződés megkötése a németek közbenjárásának az eredménye, mert így Ukrajna megtarthatta tranzit szerepét, noha nem olyan mértékben, mint korábban, és ezáltal az Európai Unióval szemben pedig alátámasztásra került az Északi Áramlat 2 létjogosultsága.

Az Egyesült Államok megjelenése az Északi Áramlat 2 kapcsán már nem volt véletlen. A korábbi vezeték kapcsán is bizalmatlanságukat fejezték ki, de az Északi Áramlat 2 esetében pedig már olyan mértékű orosz befolyástól tartottak Európában, ami a transzatlanti kapcsolatokra, és a diverzifikációra is kihatott. Az Egyesült Államok komplett törvénycsomagokat fogadott el annak érdekében, hogy megfelelő büntetőintézkedéseket érvényesíthessen, mely lehetőséget biztosított az európai energetikai beruházásokba való beavatkozásra. Így az Egyesült Államok az Északi Áramlat 2 kapcsán, noha felhasználta a törvény adta lehetőségeit, de a folyamatokat az amerikai kormány már nem tudta megakadályozni. Az Amerikai Egyesült Államok szerepvállalását követően Németország kommunikációjában szembefordult Washingtonnal, miközben egy orosz projektben komoly érdekeltségei voltak.

A helyzet akkor változott, mikor 2021 év végén Oroszország jelentős katonai csapatot vonultatott fel Ukrajna határában. Az Európai Unió, a NATO, az Egyesült Államok és Nagy Britannia is figyelmeztette Putyint, hogy ne hajtson végre katonai műveletet Ukrajnával szemben. Ennek ellenére Vlagyimir Putyin 2022 február 24-én megtámadta Ukrajnát, melyre Németország azonnali hatállyal felfüggesztette az Északi Áramlat 2 beüzemelési eljárását. Németország reakciója a projekt kapcsán prognosztizálható volt. Véleményem szerint egy eszkalálódott háborús helyzetben, ahol Ukrajna már korábban is az EU tagjává akart válni, sem gazdaságilag, sem politikailag nem lett volna kifizetődő a német kormánynak, ha szembement volna a NATO, az EU és az Egyesült Államok döntésével. Németország gyakorlatilag kényszerhelyzetbe került a fent felsorolt események következtében, és az oly sok tervezést, lobbist, politikai megalkuvást igénylő energetikai beruházás megtérülése jelenleg továbbra is kérdéses. Ahogyan Oroszország korábbi jelentős erőfölénye is kétségessé vált az európai gázellátást illetően. Ukrajna valódi szerepe pedig a háborús folyamatok, valamint az aktuális események miatt napjainkban rendkívül nehezen értelmezhető, de a három aktor közül, a legnagyobb vesztes biztosan Kijev. Az Északi Áramlat Bermuda háromszögének kérdésköre még sosem volt annyira ködös, mint most.

6. Irodalomjegyzék

Könyvek, kiadványok

Fedinec Csilla (2019) Kijevi Csirke - (Geo)politika a mai Ukrajnában. 2019 MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kalligram Kiadó, Budapest

Gereben Ágnes (2010) Az orosz kapcsolat. Unicus Kiadó, Budapest

Ludvig Zsuzsa (2008) Oroszország és a kibővült Európai Unió gazdasági kapcsolatai. Akadémia Kiadó, Budapest

Pittman, Avril (1992) From Ostpolitik to reunification: West German – Soviet Political relations since 1974, Cambridge University Press

Sz. Bíró Zoltán (2019) Putyin Oroszországa, Noran Libro Kiadó, Budapest

Online tanulmányok

An official website of the European union. European commission. (2009) president Barroso and commissioner piebalgs welcome the signature of the nabucco intergovernmental agreement

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_09_1114

Letöltés ideje: 2022.08.10.

Az Európai Unió tanácsa (2022) Az eu válasza Oroszország Ukrajna elleni inváziójára

<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-response-ukraine-invasion/#how>

Letöltés ideje: 2022.10.20.

Blinken, Antony J (2021): U.s department of state- Nord stream 2 and european energy security

<https://www.state.gov/nord-stream-2-and-european-energy-security/>

Letöltés ideje: 2022.09.25.

Bundesministerium für wirtschaft und klimaschutz- Habeck a kelet-ukrajnai helyzetről és az északi áramlat 2 tanúsítási folyamatának leállításáról

<https://www.bmwi.de/redaktion/de/pressemitteilungen/2022/02/20220222-habeck-zur-lage-in-der-ostukraine-und-stopp-des-zertifizierungsverfahrens-fur-nord-stream-2.html>

Letöltés ideje: 2022.09.30.

Carbonnel, de Alissa, Nikolaeva, Maya (2017): Update 2-gazprom's western partners agree financing for \$10.3 bln nord stream 2 pipeline

<https://www.reuters.com/article/russia-nordstream-financing-idusl8n1hw46a>

Letöltés ideje: 2022.10.03.

Demkó Attila (2022): Mcc geopolitikai műhely- A világ 2022-ben c elemzésben Balogh Zsófia stipendium peregrinum ösztöndíjas földrajzhallgató elemzése. Az északi áramlat-2 projekt hatásai Ukrajnára

[File:///c:/users/decsyg/downloads/2022_mcc_avilag2022ben_4fd9ce1e878934cdb21d7a65990bec649b490dd3%20\(1\).pdf](File:///c:/users/decsyg/downloads/2022_mcc_avilag2022ben_4fd9ce1e878934cdb21d7a65990bec649b490dd3%20(1).pdf)

Letöltés ideje: 2022.11.25. 442-451.old.

Eur-lex: Transzeurópai energiahálózatok

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/txt/?Uri=legissum:l27066>

Letöltés ideje: 2022.09.19.

Eur-lex: A balti-tenger védelméről szóló helsinki egyezmény

<https://eur-lex.europa.eu/hu/legal-content/summary/helsinki-convention-on-the-protection-of-the-baltic-sea.html>

Letöltés ideje: 2022.10.05.

Európai Parlament

[https://www.europarl.europa.eu/regdata/etudes/brie/2021/690705/eprs_bri\(2021\)690705_en.pdf](https://www.europarl.europa.eu/regdata/etudes/brie/2021/690705/eprs_bri(2021)690705_en.pdf)

Letöltés ideje: 2022.08.25. 7-8.old.

Federal foreign office deutsch (2020.07.16) -statement by foreign minister heiko maas on the us announcement on plans to tighten guidance on caatsa

<https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/maas-caatsa/2368756>

Letöltés ideje: 2022.09.05.

Gas strategies group ltd. (2005.05.19.) Gazprom buys out fortum stake in

Georg zachmann simone tagliapietra bruegel (2015) the russian pipeline waltz- this is an eventful period for eu-russia gas relations. Six months ago russian president vladimir putin surprised the energy world by dismissing

<https://www.bruegel.org/blog-post/russian-pipeline-waltz>

Letöltés ideje: 2022.10.18.

Genta, Claire (2007): Brüsszel, Európai parlament. Belső politikák főigazgatósága c. Politikai részleg állampolgári jogok és alkotmányos- ügyek. Az északi áramlat gázvezetékberuházás és annak stratégiai jelentősége tájékoztató feljegyzés

https://www.google.com/url?Sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahukewj30tlz8kd6ahu-h_0hhvunaliqfnoecaoq&url=http%3a%2f%2fwww.europarl.europa.eu%2fmeetdocs%2f2004_2009%2fdocuments%2fdv%2f703%2f703356%2f703356hu.pdf&usg=aovvaw23bxne49cqc56n_cv6kgjj

Letöltés ideje:2022.09.19. 3-11.old.

Gotev, Georgi (2016): Euractiv - Sefcovic sheds light on nord stream 2 negotiations

<https://www.euractiv.com/section/energy/news/sefcovic-sheds-light-on-nord-stream-2-negotiations/>

Letöltés ideje: 2022.10.03.

Gotev, Georgi (2019): Euractiv - Russia and ukraine finalise gas deal just ahead of new year deadline

<https://www.euractiv.com/section/energy/news/russia-and-ukraine-finalise-gas-deal-just-ahead-of-new-year-deadline/>

Letöltés ideje: 2022.10.25.

Gros, Daniel (2022.01): A (e)u-turn from nord stream 2 towards a european strategic gas reserve

https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2022/01/ceps-pb2022-02_a-eu-turn-from-nord-stream-2-.pdf

Letöltés ideje: 2022.09.30.2-3.old.

Grüber Károly – Vaszari Tamás (2015): nemzet és biztonság (2015/4) a német–orosz politikai és gazdasági kapcsolatok összefüggései és fejlődési iránya a rendszerváltás után

http://nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2015_4_05_gruber-vaszari_-_a_nemet-orszoz_politikai_es_gazdasagi_kapcsolatok.pdf

Letöltés ideje: 2022.10.10.

Guillot, Jaume Duch (2009): Európai parlament. Gázvita az Ep energiaellátás biztonságáig

[https://www.europarl.europa.eu/regdata/presse/pr_post_story/2009/hu/03a-dv-presse_sto\(2009\)01-08\(45594\)_hu.pdf](https://www.europarl.europa.eu/regdata/presse/pr_post_story/2009/hu/03a-dv-presse_sto(2009)01-08(45594)_hu.pdf)

Letöltés ideje: 2019.08.17.

Hlavay Richárd (2006): Energiainfó. Egy konfliktus krónikája – a januári orosz-ukrán gázválság

https://www.energiainfo.hu/egy_konfliktus_kronikaja_a_januari_orszoz-ukran_gazvalsag-10998/ Letöltés ideje: 2022.10.13.

Hydrocarbons-technology- a blue stream pipeline project, europe

<https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/bluestream-pipeline/>

Letöltés ideje: 2022.08.28.

Hydrocarbons-technology- nabucco gas pipeline, europe

<https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/nabuccopipeline/>

Letöltés ideje: 2022.10.17.

Jacobsen, Ryan (2021): Institute for politics and society. Us sanctions on nord stream 2

<https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2021/01/us-sanctions-on-nord-stream-2-ipps.pdf>

Letöltés ideje: 2022.09.10. 4-6.old.

Korduban, Pavel (2009): The Jamestown foundation global research & analysis- eurasia daly monitor. International assistance granted to support ukrainian economy
<https://jamestown.org/program/international-assistance-granted-to-support-ukrainian-economy/> Letöltés ideje: 2022.07.24.

Kumar, Archana (2009): International monetary fund (imf) imf survey: policy adjustments move ukraine forward
<https://www.imf.org/en/news/articles/2015/09/28/04/53/soint050809a>
Letöltés ideje: 2022.08.16.

Leal-Arcas, Rafael Juan Alemany Ríos and dr Grasso, Costantino (2014): Queen mary university of london, school of law legal studies research paper no. 187/2014.
File:///c:/users/decsyg/downloads/qmulwp_tpnenergysecurity_rlajuancostantino_29nov2014.pdf Letöltés ideje: 2022.10.20. 18.old.

Mallet, Victor (2019): Financial Times. Zelensky stands firm in first encounter with Putin over crimea.
<https://www.ft.com/content/b9f1896c-1b4d-11ea-9186-7348c2f183af>
Letöltés ideje: 2022.10.25.

Mills, Claire (2022): House of commons library. Geopolitical implications of nord stream 2
<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/cbp-9462/cbp-9462.pdf>
Letöltés ideje: 2022.09.30. 3-7. old.; 15-16.old.

Nord Stream
<https://www.nord-stream.com/>
Letöltés ideje: 2022.09.25.

Nord stream
<https://www.nord-stream.com/de/presse-info/pressemitteilungen/die-nord-stream-pipeline-transportierte-592-milliarden-kubikmeter-erdgas-im-jahr-2021-522/>
Letöltés dátuma: 2022.09.30.

Nord stream by numbers (2013.november)
https://www.google.com/url?Sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahukewj43rqr0bn6ahw2wgihhe_b8bcuqfnoeca0qaq&url=https%3a%2f%2fwww.nord-stream.com%2fdownload%2ffile%2fdocuments%2fpdf%2fen%2f2013%2f11%2fnord-stream-by-the-numbers_177_20131128.pdf&usg=aovvaw0j82jw7j7xfkja7kwdrfaw
Letöltés ideje: 2022.09.19.

Nord stream- secure gas supply for europe
<https://www.nord-stream.com/the-project/pipeline/>
Letöltés ideje: 2022.09.19.

Nord stream: We deliver: nord stream's twin pipelines come on stream
<https://www.nord-stream.com/press-info/press-releases/we-deliver-nord-streams-twin-pipelines-come-on-stream-425/>
Letöltés ideje: 2022.10.29.

North transgas oy
<https://www.gasstrategies.com/information-services/gas-matters-today/gazprom-buys-out-fortum-stake-north-transgas-oy>
Letöltés ideje: 2022.09.19.

Offshore-technology (2022.03.02) beszámolók arról, hogy az északi áramlat 2 Ag csődöt jelentett a szankciók után
<https://www.offshore-technology.com/news/nord-stream-2-bankruptcy/>
Letöltés ideje: 2022.10.10.

Pénzügykutató
https://www.google.com/url?Sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahukewimr4j0kcb6ahwj2aqkh_wjqd5wqfnoeca0qaq&url=https%3a%2f%2fpenzugykutato.hu%2fsites%2fdefault%2ffiles%2fnabucco_avagy_k_ek_aramlat.pdf&usg=aovvaw3hmingmxnrv5aas5n5obvc

Letöltés ideje: 2022.09.01.

Pirani, Simon and Sharples, Jack (2020): The Oxford institute for energy studies. The russia-ukraine gas transit deal: opening a new chapter

<https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2020/02/the-russia-ukraine-gas-transit-deal-insight-64.pdf>

Letöltés dátuma: 2022.10.25.

Pittman, Avril (1992): from ostpolitik to reunification: west german – soviet political relations since 1974, cambridge university press. 139.p.

Portfolió (2018) új fejezetet nyitott Ukrajna a gázháborúban

<https://www.portfolio.hu/uzlet/20180308/uj-fejezetet-nyitott-ukrajna-a-gazhaboruban-279101>

Letöltés ideje: 2022.09.12

Radiofreeeurope radioliberty (2009): Ukrainian leader seeks to assure eu on gas

<https://www.rferl.org/a/ukrainian-leader-seeks-to-assure-eu-on-gas/1895354.html>

Letöltés ideje: 2022.08.10.

Radiofreeeurope radioliberty (2019): radiofreeeurope radioliberty european commission president criticizes u.s. Nord stream sanctions

<https://www.rferl.org/a/european-commission-president-criticizes-u-s-sanctions-on-nord-stream/30347898.html>

Letöltés ideje: 2022.09.24.

Russell, Martin (2021): EPRS | european parliamentary research service. Európai parlament a Nord Stream 2 pipeline gazdasági, környezeti és geopolitikai kérdéseiről

[https://www.europarl.europa.eu/regdata/etudes/brie/2021/690705/eprs_brie\(2021\)690705_en.pdf](https://www.europarl.europa.eu/regdata/etudes/brie/2021/690705/eprs_brie(2021)690705_en.pdf) . Letöltés ideje:

2022.08.25. 3-4. old., 7-10. old.

Schmidt, Helmut (2003): Russia in global affairs - The world of tomorrow

<https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-world-of-tomorrow>

Letöltés ideje: 2022.10.13.

Schröder, Gerhard (2006): International committee of the fourth international- Gazprom and german foreign policy

<https://www.wsws.org/en/articles/2006/04/schr-a14.html>

Letöltés ideje: 2022.10.13.

Schwarz Péter (2014): International committee of the fourth international german elite divided over policy toward russia and the us

<https://www.wsws.org/en/articles/2014/12/10/geru-d10.html>

Letöltés ideje: 2022.10.13.

Skopljak, Nadja (2022): Offshore-energy.biz. Report: Nord Stream 2 AG considers insolvency following US sanctions

<https://www.offshore-energy.biz/nord-stream-2-ag-considers-insolvency-following-us-sanctions/>

Letöltés dátuma: 2022.10.15.

Swissinfo - Keystone-sda/ds (2019.12.21): Az orosz gázvezeték-projekt miatt bevezetett amerikai szankciók sújtották a svájci céget

https://www.swissinfo.ch/eng/energy-politics_us-sanctions-over-russian-gas-pipeline-project-hit-swiss-firm/45451528

Letöltés ideje: 2022.09.16.

Sytas, Andrius (2016): EU leaders sign letter objecting to Nord Stream-2 gas link

<https://www.reuters.com/article/uk-eu-energy-nordstream/eu-leaders-sign-letter-objecting-to-nord-stream-2-gas-link-idukkc0wi1yv>

Letöltés ideje: 2022.10.03.

Sz. Bíró Zoltán (2019): Putyin Oroszországa, Noran libro kiadó, Budapest.120-122.p., Magyar Nemzet (2010.07.08.) A harkovi paktum
<https://magyarnemzet.hu/archivum-magyarnemzet/2010/07/a-harkovi-paktum>
Letöltés ideje:2022.09.07.

Szöke Diána (e-2019/28): Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2019 issn 2416-0148. Kki elemzések, vihar egy vezeték körül. Az északi áramlat 2 gázvezetékprojekt geopolitikai összefüggései és aktualitásai
https://kki.hu/wp-content/uploads/2019/06/28_kki-elemzes_ns2_szoke_20190611.pdf
Letöltés ideje: 2022.08.30. 1-4.old.

The encyclopedia of differences 10differences. (2022) Difference between nord stream 1 and 2
<https://www.10differences.org/difference-between-nord-stream-1-and-2/> .
Letöltés ideje: 2022.09.28.

The Us and Germany have now both targeted nord stream 2 to punish russia. Here's why the pipeline is so important
<https://www.abc.net.au/news/2022-02-24/why-us-germany-sanctions-nord-stream-2-punish-russia/100856910>
Letöltés ideje: 2022.08.30.

Trading economics ukrajna - inflációs ütem
<https://hu.tradingeconomics.com/ukraine/inflation-cpi>
Letöltés ideje: 2022.09.15.

Universidad de Navarra europa central y rusia | energía, recursos y sostenibilidad | logística e infraestructuras | artículos, the nord stream 2 divides the eu
<https://www.unav.edu/web/global-affairs/detalle/-/blogs/the-nord-stream-2-divides-the-eu#> Letöltés ideje: 2022.09.30

U.s department of state (2021) protecting europe's energy security act (peesas), as amended
<https://www.state.gov/protecting-europes-energy-security-act-peesa/#:~:text=peesas%2c%20as%20amended%2c%20provides%20the,endanger%20europe%27s%20political%20and%20economic>
Letöltés ideje:2022.09.03.

U.s. Department of the treasury. Countering america's adversaries through sanctions act-related sanctions
<https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/sanctions-programs-and-country-information/countering-americas-adversaries-through-sanctions-act-related-sanctions>
Letöltés ideje: 2022.09.03.

Virág Attila (2016): áramlatok örvényében-gázdiverzifikációs játszmák kelet-közép Európában
https://www.researchgate.net/publication/306111763_aramlatok_orvenyeben_gazdiverzifikacios_jatszma_k_elet_kozep_europaban
Letöltés ideje:2022.09.02. 93-101. old.

Ward, Myah (2022): Politico. Biden vows to shut down nord stream 2 if russia invades, as u.s. And germany pledge unity
<https://www.politico.com/news/2022/02/07/biden-warns-americans-leave-ukraine-00006374> Letöltés dátuma: 2022.09.30.

Weiner Csaba (2010): Az orosz gázipar helyzete a világgazdaságban és hatása a nemzetközi együttműködésre- doktori értekezés- Széchenyi István Egyetem regionális-és gazdaságtudományi doktori iskola
https://rgdi.sze.hu/files/ertekezesek,%20tezisek/weiner%20csaba_doktori%20ertekezes_eredeti.pdf
Letöltés ideje: 2022.09.03. 110-113.old, 143-146.old.

Wittmann Edina (2016): Kodolányisok világa,Oroszországi németek vagy németországi oroszok
<http://www.kodolanyi.hu/kv/cikk/oroszorszagi-nemetek-vagy-nemetorszagi-oroszok-704> Letöltés ideje: 2022.10.13.

Yafimava, Katja (2019): The Oxford institute for energy studies. Gas directive amendment: implications for nord stream 2
<https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2019/03/gas-directive-amendment-insight-49.pdf>
Letöltés ideje: 2022.09.05.

7. Ábrajegyzék

- 1. ábra:** Oroszországból exportált gázmennyiség alakulása 1999-2007-ig tartó időszakban a Jamal vezetéken és Ukrajnán keresztül
Saját készítés
Adatok forrása: Weiner Csaba (2010 április). Az orosz gázipar helyzete a világgazdaságban és hatása a nemzetközi együttműködésre - Doktori értekezés- Széchenyi István Egyetem Regionális-és Gazdaságtudományi Doktori Iskola.
https://rgdi.sze.hu/files/Ertekezesek,%20tezisek/Weiner%20Csaba_Doktori%20ertekezes_eredeti.pdf
Letöltés ideje: 2022.09.12.
- 2. ábra:** Az orosz földgázexport legfontosabb célországai az Európai Unióba 2004-ben
Saját készítés
Adatok forrása: Ludvig Zsuzsa (2008) Oroszország és a kibővült Európai Unió gazdasági kapcsolatai. Akadémia Kiadó, Budapest. 285.p
- 3. ábra:** Oroszországból exportált földgáz az Európai Unióba 2011-2017 között időben Saját szerkesztésű
Adatok forrása: Eurostat (Imports of natural gas by partner country)
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_TI_GAS/default/table?lang=en&category=nrg.nrg_quant.nrg_quanta.nrg_t.nrg_ti
Letöltés ideje: 2022.09.12.
- 4. ábra:** Az Északi Áramlat 1 gázvezeték nyomvonala
Forrás: Mark Iden (2022.05.31) Pipeline Technology Journal. Ukraine Exerts Pressure on Germany To Suspend Nord Stream 1 Gas Transmission to Europe. <https://www.pipeline-journal.net/news/ukraine-exerts-pressure-germany-suspend-nord-stream-1-gas-transmission-europe>
Letöltés ideje: 2022.10.12.
- 5. ábra:** Az EU által tervezett Nabucco projekt tervezett nyomvonal és az Oroszország által elképzelt Déli Áramlat gázvezeték tervezett nyomvonal
Forrás: Rafael Leal-Arcas, Juan Alemany Ríos and Dr Costantino Grasso. (2014) Queen Mary University of London, School of Law Legal Studies Research Paper No. 187/2014.
file:///C:/Users/decsyg/Downloads/QMULWP_TPNsenergysecurity_RLAJuanCostantino_29Nov2014.pdf
Letöltés ideje: 2022.10.15.
- 6. ábra:** Orosz gázvezetékek Európa irányába
Forrás: Dr. Sziklai R. Balázs, KRTK. (2020.07.16). Portfólió. Gáz Európában: Geopolitikai játszmák az Északi Áramlat bővítése körül. <https://www.portfolio.hu/krtk/20200716/gaz-europaban-geopolitikai-jatszma-az-eszaki-aramlat-bovitesi-korul-441042>
Letöltés ideje: 2022.10.20.
- 7. ábra:** Az Északi Áramlat 1 gázvezetéken exportált gázmennyiségek alakulása 2013-2021 közötti időszakban
Saját szerkesztés
Forrás: Nord Stream- sajtóközlemények. <https://www.nord-stream.com/de/presse-info/pressemitteilungen/die-nord-stream-pipeline-transportierte-592-milliarden-kubikmeter-erdgas-im-jahr-2021-522/>
Letöltés ideje: 2022.10.22.
- 8. ábra:** Északi Áramlat 1 és kiemeltképpen a 2 gázvezeték nyomvonala
Forrás: Michael Sohn-Jarrold Fankhauser (2022) ABC NEWS. The US and Germany have now both targeted Nord Stream 2 to punish Russia. Here's why the pipeline is so important. <https://www.abc.net.au/news/2022-02-24/why-us-germany-sanctions-nord-stream-2-punish-russia/100856910>
Letöltés ideje: 2022.10.28.
- 9. ábra:** Sudzha és a Sokhranova belépési pontoknál csatlakozó ukrán gázvezetékek iránya
Forrás: Energy Knowledge Institute (2022) Ukraine disrupts gas deliveries to Europe for the first time. <https://knowledge.energyinst.org/new-energy-world/article?id=126925>
Letöltés ideje: 2022.10.25.

8. Melléklet

Kivonat Sz. Bíró Zoltánnal készített mélyinterjúból. Az interjú 2022.08.16-án online formában készült. Az interjún elhangzottak Sz. Bíró Zoltán engedélyével a dolgozatomban megírásához felhasználhattam.

Tanár úr, Oroszország és Ukrajna között kialakult bilaterális monopólium, avagy az interdependencia a gázkérdésben meddig létezett?

...” A szovjet korszakban Ukrajnán keresztül szállította a Szovjetunió Európa felé a földgáznak a 100%-át. A kilencvenes években változik egy kicsit a helyzet, amikor a Jamal vezetéket Beloruszon, illetve Lengyelországon keresztül megépítik Németország irányába...”

...” Az ukrán rendszer műszaki paramétereit tekintve, arra volt képes legalábbis, amikor „top formában volt” technológiai értelemben, hogy 178 milliárd köbméter éves kapacitással rendelkezett, de nyilvánvalóan Oroszország abból kiindulva, hogy a '90-es években számos konfliktusa keletkezett az ukrán vezetéssel, részben kiszolgáltatottnak érezte magát...”

...” Egyéb problémák is felmerültek, rendszeresen visszatérő vádak voltak - nem is teljesen alaptalanul, hogy az ukránok bizonyos mennyiséget teljesen illegálisan kivesznek a rendszerből, tehát egyfelől érthető volt, hogy próbálta ezt a függést megszüntetni Moszkva...”

...” Egy idő után láthatóan Oroszország teljes egészében próbált az ukrán tranzittól teljes mértékben szabadulni, és hát lényegében az a függőség - kölcsönös egymásra utaltság -, ami hosszú éveken keresztül jellemezte ezt a kapcsolatot, ez azért 2011-ben, ahogy elkészült az Északi Áramlat 1 vezetékek lényegében megszűnt...”

...” Van egy 5 évig érvényes megállapodás az orosz és ukrán fél között arra vonatkozóan, ha jól emlékszem ez 2019 végén született, ami 2020-ban 60 milliárd köbméter gáz szállítására vállaltak kötelezettséget és a következő négy évben évente 40 milliárdot. Ez elvileg 2024-ig tranzit bevételeit biztosítja Ukrajna számára. A szerződés arra vonatkozik, ha szállít Oroszország, ha nem -akkor is ezt amennyiséget köteles kifizetni Ukrajnának...”

Tanár úr, ha jól értem akkor ez a kölcsönös függés gyakorlatilag csak papíron létezett, vagy létezik még? Vagy tulajdonképpen az ukrán tranzit monopólium megszűnt és ez orosz szempontból már nem gázipari kérdés, hanem politikai kérdéssé fordult át?

...” Hát, nyilván abban az értelemben átfordult politikai kérdéssé, hogy az első látványos gázcsörtére 2006 január első két napjában kerül sor, amikor másfél napra lezárták az Európába irányuló szállításokat az oroszok. Ez ugye reakció volt a 2004 év végi narancsos fordulatra, és az ottani tapasztalat nyomán már 2005 tavaszán elkezd az orosz politikai osztály, hatalmi elit arról nyilatkozni, hogy újra kell gondolni a FÁK térséggel kapcsolatos politikát, s azok az államok, amelyek nem barátiak, vagy nem szoros kapcsolatra törekednek Moszkvával, azok energiaára tükröződjék, tehát, hogyha önállóak akarnak lenni, annak ára van...”

Az orosz nyomásgyakorlás Ukrajna felett már megindult a narancsos forradalom után, mely során a Gazprom megindította azt a hadjáratát, amivel az ukrán gázvezetékek feletti tulajdonlást akar elérni?

...” A tulajdonlás kérdése valóban felmerül, 2005 és 2006 periódusának időszakában, a Gazprom nagyon szeretne volna megvenni az ukránok magisztrális gázvezetékrendszerét, de Kijev ezt nem engedte...”

...” Különböző kompromisszum felé mutató változatok jelennek meg, arra vonatkozóan, hogy a vezetékekrendszerek ukrán és orosz közös tulajdonba kerüljenek. Az oroszok azt gondolták, hogy ez egyfajta szállítási biztonságot jelentene, de az ukránok féltek, hogy ebben a rendszerben, az oroszok le tudják majd őket nyomni...”

...” Tulajdonlásba lépjenek be a németek. Ezt úgy gondolták az oroszok, hogy egy 40-40%-os, vagy egy 20-20%-os arány a németek belépésével, mégiscsak egy olyan helyzetet teremtett volna, hogy az ukránok biztonságban érezték volna magukat, nos nagyon közel jutottak ennek a megállapodásnak az aláírásához, de aztán végül lemondtak róla. Az ukránok úgy érezték, hogy nem kell beengedni az oroszokat...”

...” Semmiképpen sem érdemes idealizálni az ukrán politikát, abban az értelemben, hogy mindazt, amit itt elmondok, azt keményen átszövik magánéleti érdekek. Amikor egy racionálisnak ítélt terv megbukik, akkor nem feltétlenül arra kell gondolni, hogy az ukrán politikai osztály pontosan látta, hogy ez milyen kockázatokat jelent. Ebbe mindig bele kell kalkulálni a különböző részérdekeket, magánérdekeket, oligarchikus csoportok érdekeit, amik nem mindig esnek egybe az ország, vagy a politikai nagyközösség érdekével...”

Németországnak nem volt kellő figyelmeztetés a 2014-es Krím-félsziget annektálása, illetve a politikai gondolkodás, amit Oroszország elkezdett a környező országokra rávetíteni, mégis egy orosz-német energiadialógus kialakult, ahogy említette az Északi Áramlat 2-vel. Nos, ennek gopolitikai következménye

jelentős lett. A kialakult helyzet Ukrajnára nézve milyen félelmet okozott? Az Európai Unió hogyan kezelte az Északi Áramlat 2-nek a megalakulását, a gáztengely létrehozását?

...” Ez azért érdekes, mert láthatóan nem csak a gázcsörték, de a 2014-ben bekövetkezett krími annektálás, illetve a kelet ukrainai megyék áprilisi fellázítása sem hatott figyelmeztetően a németekre, s majdnem megduplázzák 2012 és 2021 között oroszországi vásárlásaikat. Ez az 56 milliárd köbméter, ez nem csak az Északi Áramlat 1-en, hanem a Jamal vezetéken is megy, tehát több rendszeren keresztül, de ez az összes vásárolt mennyiség, ami nagyon beszédes...”

...” Tehát még a 2014-es történet sem fűj riadót, -igazán érzékelik, hogy 2006 januárjában valami nagyon csúnya dolog történt, érzékelik, hogy 2009 januárjában majdnem három hétig nagyon kínos helyzetbe kerülnek, érzékelik, hogy lép föl a Krim annektálásával, Kelet-Ukrajna fellázításával Oroszország, de mégsem figyelmezteti kellő képen Németországot, hogy nem közeledni, hanem távolodni kellene. Úgy látszik, a pénzügyi szempontok minden biztonságpolitikai megfontolást felülírtak...”

...” Érdemes itt rögzíteni, hogy a politika döntés, illetve annak egy nyilvános megfogalmazása, az már 2011-ben az Északi Áramlat 1 átadásával megtörténik, amikor a felek -tehát a német és orosz vezetés – jelzi, hogy megszületett a politikai döntés arra vonatkozóan, hogy egy hasonló kapacitású újabb vezetékpárt fognak megépíteni. Tehát 2011-ben a politikai döntés már létezik – ez azért fontos, mert megelőzi a Krim annektálását és megelőz mindent, ami 2014-ben történik – ez a korrektség ott létezett, valószínűleg derülátóbban ítélték meg az orosz kapcsolatokat, ezen belül a Németország és Oroszország közötti kapcsolatot...”

...” Akkor még beletettek pénzt, persze nem akkora összeget, amit beletettek a későbbiekben, ha jól tudom kb. 10-12 milliárd euró környéki összértékű beruházás, aminek jelentős részét a Gazprom fedez....lényeg, hogy az üzleti körök nyomása, relatíve alacsony gázárakkal úgy gondolták, hogy a német ipar és a német gazdaság jól jár és az ilyen geopolitikai és biztonságpolitikai megfontolások háttérbe kerültek.

...” Merkel, aki azért távolságtartóbb volt az orosz politikával és Putyinnal kapcsolatban, mint Schröder, nyilván a saját politikai ízlését is félretéve, egy idő után beleszürkülve lényegében ebbe a szerepbe, elfogadta a német üzleti köröknek ezt a nyomását, miközben főleg az Egyesült Államok, nyugtalansággal figyelték ezt a történetet...”

...” Az is hozzá tartozik, hogy az Északi Áramlat 1-nél nagyon gyorsan megjelentek a hollandok, tehát más szereplők is a német félén túl. Európa más szereplői is, ne kenjük mindent a németekre, de minden bizonnyal a fő felelősség a németeké, de más nyugati szereplők is úgy gondolták, hogy a relatíve olcsóbb gáz megszerzése és a vezetéken való szállítása az gazdaságilag előnyös lesz az országoknak. Amit nehezményezni lehet, hogy az utolsó nagyon látványos két gázháborút követően, a nagyon látványos 2014 februári, márciusi és júniusi események után nem jőzanodnak ki és nem kapnak a fejükhöz, hogy ezt nem kellene csinálni...”

Gyakorlatilag a németek a geopolitikai és stratégiai helyzetet nem veszik figyelembe, csak is kizárólag gazdasági szempontból próbálják meg az olcsó gázt megszerezni.

...” Igen a gazdaság szempontjai a relatíve olcsó orosz energia felülírja a biztonságpolitikai és geopolitikai aggodalmakat...”